

Příspěvky k ústecké vlastivědě

číslo 5

Muzeum města Ústí nad Labem

2012

Příklady darů věnovaných našemu muzeu,
prezentovaných na výstavě *Ústečané sobě*

OBSAH

Historie

Parní vodárna (Martin Krsek).....	2
-----------------------------------	---

Výstavy

Ústečané sobě.....	5
--------------------	---

Ústecké filmové studio Jefra (Václav Houfek).....	6
---	---

Vybrané příběhy darů a jejich dárců (Martin Krsek).....	8
---	---

Nejdříve dostalo muzeum kuchyň a pak ještě minikuchyň.....	8
--	---

Porcelánová krasavice dostala jméno luxusního mýdla.....	10
--	----

Velkobřezenští tamburaši měli přísný řád.....	12
---	----

Ústecký kroj (Václav Houfek).....	14
-----------------------------------	----

Restaurování obrazu Narození Páně ze sbírek Muzea města	
---	--

Ústí nad Labem (Jiří Belis).....	17
----------------------------------	----

Čtyři v jednom... (kolektiv autorů).....	20
--	----

Pušky z jiného světa (Jiří Bureš).....	26
--	----

Lov hmyzu na světlo (Jiří Spružina).....	36
--	----

Zápisky z terénního deníku (Jiří Spružina).....	38
---	----

Zrozen z horkých pramenů (Zuzana Vařilová).....	42
---	----

Lakový otisk profilu neolitického rondelu (Eliška Wiesnerová).....	50
--	----

Knihovna

Sport v knihovně (Helena Houfková).....	53
---	----

Lidová knihovna a čítárna v Ústí nad Labem (Helena Houfková).....	56
---	----

Akce pro školy a veřejnost

Čtení pro děti (Martina Kaucká).....	58
--------------------------------------	----

Muzejní noc.....	60
------------------	----

Zprávy a novinky

Exponáty měsíce.....	61
----------------------	----

Exponát měsíce května - Fotografie z návštěvy císaře	
--	--

Františka Josefa I. (Jiří Preclík).....	62
---	----

PARNÍ VODÁRNA

Martin Krsek

Pochází z roku 1873 a je posledním exemplářem svého druhu v celé zemi. Přitom ještě před deseti lety o její existenci nikdo nevěděl. To je příběh parní vodárny na nádraží v Ústí nad Labem – Střekov, kterou čerstvě zařadilo ministerstvo kultury na seznam státem chráněných technických památek. Zároveň vyšlo najevo, že jde také o cennou architektonickou památku od proslulého architekta.

Oprýskaná stavba s vysokým komínem. V té by asi nezasvěcený kolemjdoucí poklad nehledal. Přesto se tam skrývá. A jak vypadá? Jako kulisa filmu Ocelové město - potrubí vinoucí se okolo mohutného nýtovaného kotle a parního stroje s obřím setrvačným kolem. V patře nad tím trůní dvě ocelové nádrže s objemem 100 kubíků. Kdysi tohle zařízení zajišťovalo dodávku vody pro parní lokomotivy. Od zrušení parního provozu na konci sedmdesátých let zůstala vodárna opuštěná a chátrala. „*Dražní parní vodárna na Střekově je mimořádně cennou technickou památkou celostátního významu,*“ zdůvodňuje své rozhodnutí ministerstvo kultury. Mimo jiné se opírá

Střekovská parní vodárna (foto Zubnická museální železnice)

o dobrozdání předních odborníků na historii železnic. „Pokud je Národnímu technickému muzeu známo, je vodárna z tohoto období jako technický celek v takto úplném stavu již dochována pouze v tomto předmětném místě,“ podtrhuje unikátnost památky historik Milan Sýkora. Jediný další exemplář představuje parní vodárna ve Slatiňanech u Pardubic, která je však menší a zatím nekompletní.

O to více zaráží, že taková památka donedávna zcela unikala pozornosti odborné veřejnosti. „Zabýváme se železniční historií na Ústecku už přes dvacet let, ale ani nás nenapadlo, že by se tu mohl skrývat takový skvost. Předpokládali jsme, že je střekovská vodárna už vybrakovaná jako všechny ostatní. Upozornil nás na to v roce 2005 jeden fanda, který

náhodně cestoval přes střekovské nádraží, a když si krátil čekání na vlak, tak nahlédl do ruiny staré vodárny a zjistil, že se tu pod harampádím skrývá takřka kompletní parní stroj,“ popsal objev Martin Kašpar, předseda Zubrnické muzeální železnice, která provozuje historické vlaky na lokálce z Velkého Března do Zubrnice.

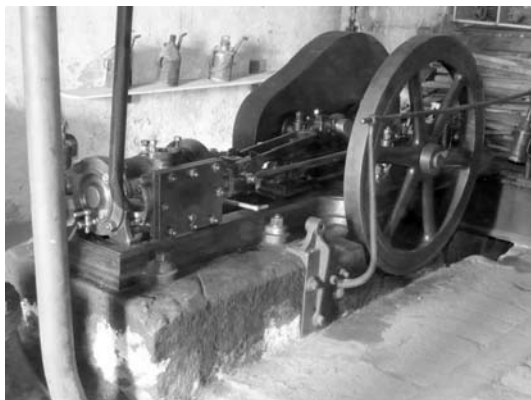
Stroj se dochoval zázrakem, neboť budova byla dlouhodobě volně přístupná a každý si z ní mohl odnést, co chtěl. Při dnešních cenách šrotu by jistě už dávno zmizel parní stroj nenávratně do posledního šroubku. Zubrnická muzeální železnice okamžitě objekt zajistila a pronajala si ho od Českých drah. Před čtyřmi roky získala do svých řad nadšence, který se památky ujal a začal ji renovovat. „Maznice, cedulky, měřáky – zkrátka všechno, co bylo z mosazi, bylo ukradené, ale hlavní součásti parního stroje zůstaly pohromadě, jen válec měl prasklinu, jak v něm přes zimu zmrzla voda. To jsme opravili,

Parní kotel
(foto Zubrnická muzeální železnice)

chybějící části se nám podařilo poshánět. Celý objekt jsme vyčistili, tak abychom ho mohli ukazovat návštěvníkům,” popsal záchranu památky Zdenek Dundr, který se žíví jako topenář a o víkendech se baví coby topič lokomotiv v železničním muzeu v Lužné u Rakovníka. Po několikaletém úsilí se mu podařilo dokonce parní stroj uvést do provozu. „Nebyl by problém zatopit v kotli, ale kotel je starý přes osmdesát let a nemá tlakové zkoušky, takže parní stroj neroztáčíme párou ale stlačeným vzduchem,” poznamenal. Návštěvníky vítá v letní sezóně prakticky každou sobotu.

Celkový pohled na parní stroj
(foto Zubnická museální železnice)

Krom toho, že památka představuje unikát po technické stránce, může se pyšnit i vysokou architektonickou hodnotou. Jejím autorem byl totiž slavný reprezentant vídeňské architektonické školy ze severu Čech architekt Karl Schlimp. Proslul především návrhem dnes již zbořeného pražského nádraží Těšnov, které bylo označováno za nejkrásnější nádraží střední Evropy. „Rakouská severozápadní dráha, pro kterou Schlimp navrhoval své stavby, vysoce převyšovala jiné obdobné železniční podniky své doby úrovní péče, jakou věnovala urbanistickému a architektonickému řešení svých pozemních staveb. Do historie architektury a stavitelství na území dnešní ČR se zapsala řadou realizací mimořádného významu. Jde například o Znojemský viadukt, železničářskou kolonii v Nymburce, bývalé nádraží Praha Těšnov, patrový most v Ústí či nádraží Děčín východ. Autoři projektů patřili mezi významné autory své doby, vedle Schlimpa to byli třeba Sitte, Frey či Bäume,” zhodnotil dobový kontext historik Sýkora. Střekovská stavba vznikla podle Schlimpova normalizovaného projektu pro vodárny první třídy. Podél železnic budovaných Rakouskou severozápadní dráhou tedy stojí více podobných realizací, žádná z nich však nemá takovou míru dochovalosti, což činí z parní vodárny na Střekově cenný unikát.

ÚSTEČANÉ SOBĚ

Dary a dárci stojí v popředí netradiční výstavy nazvané „Ústečané sobě“, kterou představilo ústecké muzeum v uplynulém půlroce (výstava byla otevřena od 17.12.2011 do 8.7.2012). Stovky rozmanitých exponátů z temných koutů depozitářů upozornily na to, co byli a co stále jsou obyvatelé města ochotni bezplatně věnovat svému muzeu. *„Byla to pro nás příležitost, podívat se na naše sbírky jinak. Netřídít je vědecky podle doby vzniku, druhu či hodnoty. Jediným měřítkem byl fakt, že nám věc někdo daroval. Samotné nás při tom překvapilo, jak obrovský význam má dárcovství v historii našeho muzea.“* shrnul pohled na výstavu její kurátor Martin Krsek.

Vzácné kolekce archeologických, přírodovědných, historických, uměleckých a vojenských exponátů získávalo muzeum především na přelomu 19. a 20. století, ale řada exponátů ve vitrínách nese letopočet 2011. Někdy to byly jednorázové dary, někdy šlo o příspěvky stálých dodavatelů (jedním z nich je například dlouholetý spolupracovník muzea Rolf Červený).

Občas dramatické, jindy dojemné příběhy samotných darů představovaly důležitou součást výstavy. K vidění byly nejenom obrazy, uniformy válečných veteránů, geologické sbírky, vycpaná zvířata, vzácné staré tisky a odborné knihy, ale také věci z každodenního života, jako smaltovaná forma na bábovku nebo prastaré lyžařské boty. K nezvyklým darům patřila také pravěká lidská lebka, středověký stříbrný poklad, nebo dokonce i letecká puma. Pro dokumentaci minulosti města představují nenahraditelný příspěvek rovněž dary fotografií a filmových záběrů zachycující Ústecko a jeho obyvatele v různých epochách. (red)

Část vystavených darů ze sekce historie (foto J. Preclík)

ÚSTECKÉ FILMOVÉ STUDIO JEFRA

Václav Houfek

Muzeum města Ústí nad Labem se od poloviny devadesátých let 20. století soustředěně věnuje sbírání a digitalizaci starých kinematografických dokumentů. Společně s Archivem města Ústí nad Labem a s dalšími spolupracujícími institucemi a příznivci muzejní práce se postupně podařilo nashromáždit velké množství jedinečných filmových materiálů. Řada těchto materiálů je uložena v muzejním depozitáři, to pro širší veřejnost nejzajímavější bylo zveřejněno naposledy na DVD „Ústí na starých kinematografických dokumentech“.

Zatím posledním přírůstkem se stal **jedinečný soubor takřka padesáti filmových materiálů z let 1946 až 1966**, který vytvořil nadšený amatérský filmař z Ústí nad Labem František Jelínek. Narodil se 21. června 1910 v Ústí

Revoluční ulice v roce 1948 na kresbě B. Hermana

František Jelínek (vlevo) a reklama jeho obchodu
kolem roku 1946 (vpravo)

nad Labem, vyučil se zde drogistou a tímto povoláním se také živil až do konce čtyřicátých let. Aktivně hrál fotbal za SK Krásné Březno. Na konci 2. světové války se aktivně zapojil do činnosti odbojové skupiny ústeckých německých a českých antifašistů, která zabránila nacisty plánovanému zničení střežkových zdymadel. Po válce provozoval obchod s barvami v Revoluční ulici č. 58.

Po roce 1948 mu byl obchod zestátněn a on sám byl tehdejšími režimem perzekuován. Nakonec se živil jako řidič nákladních vozidel v povrchových dolech, v šedesátých letech pracoval v ústeckém podniku Zemědělské stavby. Byl ženatý, vychoval dvě děti. Zemřel 10. srpna 1970.

Volný čas věnoval svým dvěma koníčkům, fotografování a filmování. Své filmy uváděl v titulcích jako filmy studia JEFRA, což je značka vytvořená z prvních slabik jména a příjmení autora filmů. František Jelínek se stal aktivním členem ústeckého kinoamatérského kroužku v Ústí nad Labem, vytvořil tisíce fotografií a desítky filmů. Řada z jeho fotografií byla nedávno uveřejněna v publikaci „Ústecké retro“. Kurátor fotografických a filmových sbírek ústeckého muzea Jiří Preclík ve spolupráci s Jiřím Matějkou zahájili postupnou digitalizaci získaných materiálů. Součástí doprovodného programu výstavy „Ústečané sobě“ se 14. června 2012 stalo pilotní uvedení cyklu „Filmová archeologie“, kde bylo několik čerstvě digitalizovaných filmů JEFRA v Muzeu města Ústí nad Labem poprvé předvedeno veřejnosti.

VYBRANÉ PŘÍBĚHY DARŮ A JEJICH DÁRCŮ

Martin Krsek

Sbírký ústeckého muzea se rozrostly za první polovinu roku 2012 nevídaným způsobem. Mohla za to právě výstava „Ústečané sobě“ dokumentující dary a dárce ve 135letých dějinách ústeckého muzejnictví. Výstavu totiž spoluvytvářeli i sami návštěvníci. Aktuální dary, které donesli, se totiž okamžitě objevovaly ve vitrinách. Výstava sice skončila v polovině července, ale ochota Ústečanů nezištně obohatit sbírky svého muzea neutuchá a darů stále přibývá. Zůstává jim tak neplánovaně věnována malá expozice ve vstupní hale budovy.

Nejdříve dostalo muzeum kuchyň a pak ještě minikuchyň

První novomanželskou investici z roku 1948 představoval kuchyňský nábytek manželů Pešinových z ústecké části Skřivánek. Kuchyň sloužila svým majitelům přesně 65 let až do jejich smrti, aniž by utrpěla znatelnější poškození. Mycák, štokrle, kredenc – tak se kdysi lidově nazývaly tradiční součásti vybavení kuchyně. Současná mladá generace nejspíš těmto slovům příliš nerozumí. Obzvlášť mycák viděl ve skutečnosti asi málokterý teenager a určitě by nechápavě kroutil hlavou, kde to zařízení mělo vlastně kohoutek s vodou. Je to památka na doby, kdy ještě tekoucí voda nebyla běžnou výbavou bytů. Mycák skýtal důvtipně skrytou dvojici dřezů uvnitř skříně, jedna nádoba sloužila na hrubé mytí saponátem a druhá na oplachování čistou vodou. A když bylo domyto, lavor hospodyně vyjmula a vylila před dům. *„Naši už měli byt s tekoucí vodou, takže mycák na nádobí moc nepoužívali. Ale pamatují si, jak v těch dřezech*

Manželé Pešinovy (rodinný fotoarchiv)

Paní Blanka Jeřábková s darovanou miniaturní kuchyní na hrani
(foto M. Krsek)

zadělávala maminka těsto na vánočku. Neměla větší nádobu a nás bylo doma pět, takže to stačilo akorát,“ vzpomněla dcera Pešinových Helena Kostová na dětský zážitek s kuchyní.

Darovaný nábytek představuje vzácně dochovaný typický kuchyňský komplet ze čtyřicátých let vyrobený ještě v duchu funkcionalismu. Jednotlivé kusy, jako stůl, kredenc nebo židle, zůstávají poměrně běžně někde na chalupách, ale méně užitečné části už dávno zmizely v nenávratnu.

Rodiče dávkyně Miroslav a Helena Pešinovi se přistěhovali do Ústí krátce po válce. Vzali se 26. dubna 1947. Nejdříve bydleli v pokoji nad střekovskou hospodou Slávie, kterou měl v národní správě jejich strýc. Na začátku roku 1948 konečně dostali jako zaměstnanci pošt vytoužený služební byt na Skřivánku. Tehdy ještě bylo běžné, že se byty přidělovaly i s nábytkem po odsunutých Němcích, ovšem Pešinovi dostali prázdný byt v novostavbě. „*Ještě tam ani nevedla ulice, takže tu kuchyň museli prý táhnout na zádech několik set metrů,*“ poznamenala Helena Kostová. Je téměř jisté, že jde o výrobek místních truhlářů. Bylo by nepraktické objednávat nábytek ze vzdálenějších

měst. Kuchyň se se svými majiteli třikrát stěhovala. Helena Pešinová zemřela v roce 2008, její manžel letos v lednu. „*Byt jsem musela vyklidit, ale té kuchyně mi bylo opravdu líto, tak jsem si vzpomněla, že zrovna v muzeu mají výstavu o darech a nabídla jsem ji,*“ dodala Helena Kostová. Spolu s nábytkem získaly muzejní sbírky také dobové nádobí a další kuchyňské vybavení.

Jako na objednávku v této souvislosti působil dar, který přinesla pak do ústeckého muzea v rámci výstavy „Ústečané sobě“ Blanka Jeřábková. Věnovala totiž do sbírek svou hračku z dětství, miniaturu kuchyňského nábytku z padesátých let, a ta se takřka na chlup podobá skutečné kuchyni, kterou dostalo muzeum několik týdnů před tím.

„*Já jsem vlastně v přesně takové kuchyni vyrostla ve starém činžáku v Ústí na Fučíkovce, dnes Masarykově třídě. A v té kuchyni jsem si na zemi moc ráda hrála s tou malou kuchyňkou, kterou mi koupili naši kolem roku 1950 nejspíš někde v Ústí,*“ vzpomínala dárkyně. Hračka je dokonalou napodobeninou, kredenc má poličky i funkční zásuvky, v mycáku nechybí plechové lavory. „*Strýc byl truhlář a ještě mi k tomu vyrobil pokojík, který měl i lino, pak jsem měla i mini nádobíčko, ale z toho už se nic nedochovalo,*“ doplnila Blanka Jeřábková. Dům, kde vyrostla, padl v osmdesátých letech za oběť asanaci historické zástavby. Mezi věcmi, které si tehdy odstěhovala, byla i krabice s hračkami. Ležela pak dalších třicet let netknutě ve sklepe. „*Mám teď čtyřletou praneteř, chvíli jsem uvažovala, že bych jí kuchyňku dala na hraní, ale dnešní děti mají v oblibě úplně jiné hračky. A pak jsem četla v novinách o kuchyni, kterou někdo daroval do ústeckého muzea. Hned mě napadlo, že by to mohlo být zajímavé, vystavit tyto dvě kuchyně vedle sebe,*“ vysvětlila motivaci k daru.

Porcelánová krasavice dostala jméno luxusního mýdla

Kráska s nezvyklým jménem Elida, to je jeden z posledních darů do sbírek ústeckého muzea. Někdejší zaměstnanec podniku Setuza Ing. Zdeněk Svoboda nám věnoval ozdobu své kanceláře – porcelánovou bustu neznámé modelky, která se stala na konci 20. let 20. století tvář proslulé kosmetické značky Elida z ústecké firmy Schicht.

Ing. Zdeněk Svoboda s porcelánovou Elidou (foto J. Preclík)

Ušlechtilý porcelán zafixoval před více než 90 lety ideál ženské krásy tak, jak ho vnímali obyvatelé meziválečného Československa – malé rty, malý, ale ostře řezaný nos, vytrhané obočí, krátké vlasy s loknami módně zakryté šátkem. Firma Schicht byla známá důrazem na vzhled svých modelek. Dokonce pořádala něco jako soutěž krásy, aby vybrala tvář, která bude propagovat její výrobky. Obzvlášť to platilo pro Elidu, zaujímalá totiž v tehdejší době postavení jedné z nejluxusnějších kosmetických značek tuzemského trhu i trhů sousedních států. Kromě dodnes známého mýdla se touto značkou označovaly různé krémy, parfémy, šampóny a další kosmetický sortiment. Společenské časopisy se hemžily reklamami na Elidu, ve kterých vystupovaly nejkrásnější dívky své doby. Jméno Elida nesla spousta reklamních předmětů a dokonce i balón. Ale darovaná busta rozhodně nepředstavovala žádnou lacinou propagační cetku. Nejspíš sloužila jako luxusní prezent pro obchodní klienty či zasloužilé zaměstnance. Jde totiž o výtvar přední bavorské porcelánové manufaktury Nymphenburg, která se pyšní 260 let starou tradicí a zakázkami pro bavorský královský rod a další prestižní odběratele. Předlohu pro bustu vytvořil dvorní modelér manufaktury August Göhring, jehož díla jsou dnes na sběratelském trhu poměrně ceněná. A jak se ocitla kráska Elida v kanceláři Ing. Zdeňka Svobody? „*Před deseti lety*

odcházel do důchodu můj drahý kolega Ing. Emil Mareš CSc. Pracoval ve vývoji Setuzy už od padesátých let a ještě se tu setkával s řadou zaměstnanců pamatujících éru Schichtových. Bustu dostal od někdejšího obchodního ředitele firmy Schicht, který ji zřejmě obdržel darem přímo od majitele společnosti, „popsal dárce historii krásné plastiky. Když bustu tenkrát přenášel do své kanceláře, Ing. Emil Mareš mu kladl na srdce, ať o tu krásku dobře pečuje. „Myslím, že v muzeu se o mojí Elidu postarají nejlépe,“ poznamenal Ing. Zdeněk Svoboda.

Velkobřezenští tamburaši měli přísný řád

Kytaru po panenky připomíná kuriózní hudební nástroj darovaný do ústeckého muzea rodákem z Velkého Března Oto Pečivou. Připojil i další rodinné památky na místní „tamburaše“, jež historikům umožnily rekonstruovat zapomenutou kratochvíli, kterou se před sto lety bavili lidé na Ústecku. Tamburaši, tímto záhadným slovem se označovali vyznavači netradičního druhu

hudby vyluzovaného na netradiční nástroje. Tato hudba doslova uchvátila na přelomu 19. a 20. století české země, především pak jejich česky mluvící obyvatelé. Mělo to určitou vazbu na pocit slovanské vzájemnosti, neboť tamburašská hudba pochází z oblasti Jugoslávie. Její charakteristický zvuk spočívá v souhře mnoha drnkacích loutnových nástrojů. Kytarka pana Pečivy patří mezi ně, odborně se nazývá bisernice nebo kontrašice a je nejmenším z celé škály tamburašských nástrojů. Měří na délku pouhých 52 centimetrů. Uvnitř se skví nápis: „Pavel Žalud – hudební nástrojař v Terezíně – česká práce“. Špatně čitelný letopočet zřejmě čítá rok 1921. „Na to hrál můj otec, také strýc byl členem velkobřezenských tamburašů, kteří se rekrutovali z místní české menšiny,“ poznamenal dárce. Dvě historické fotografie ukazují sbor v plné síle, jedna na jeho počátku v roce 1910, druhá vznikla o jedenáct let později. Opravdu vzácnou památku pak představuje ručně psaný zarámovaný „Tamburašský řád sboru ve Velkém Březně“ datovaný do roku 1912. „Členem sboru přestává býti, kdo tří za sebou jdoucí zkoušky bez

omluvy promešká. Řádná omluva jest pouze nemoc, zaměstnání, odcestování.“ Nekompromisně stanovuje pravidla. Prozrazuje také, že nástroje byly majetkem sboru a „*každý, jemuž sborový nástroj se propůjčí, povinen jest jako svůj vlastní opatrovati, v pádu poškození škodu dle uznání členstva hraditi.*“ Móda tamburašských sborů vyvrcholila ve dvacátých letech, pak zájem o tuto kuriózní hudbu v Čechách upadal. Zajímavostí bylo, že čeští a němečtí výrobci hudebních nástrojů, kteří se kvůli vlně popularity tamburašské hudby naučili bisernice, brače a další jihoslovanské nástroje dokonale vyrábět, se přeorientovali na trhy na území Jugoslávie a svými kvalitními výrobky prakticky zlikvidovali tamní tradiční domácí výrobu. U Pečivů na půdě ve Velkém Březně zůstalo ještě desítky let po válce ležet nevyužité nástrojové vybavení celého souboru. „*Časem se to všechno vyházelo, zachránil jsem jen ten otcův nástroj. Ten jsem pak dal dceři a teď jsme se spolu dohodli, že ho předáme muzeu,*“ dodal Oto Pečiva. Bisernice i ostatní památky na velkobřezenské tamburaše se staly součástí expozice „Ústečané sobě“ věnované darům a dárcům v historii ústeckého muzea.

Dárči manželé Hana a Oto Pečivovi s bisernicí a tamburašským řádem z Velkého Března z roku 1912 (foto M. Krsek)

ÚSTECKÝ KROJ

Václav Houfek

V rámci výstavy „Ústečané sobě“ převzalo Muzeum města Ústí nad Labem také dar od paní Ivony Brablcové, která věnovala do muzejních sbírek „ústecký kraj“. Vzhledem k tomu, že na Ústecku již během druhé poloviny 19. století zmizely vlivem dramatické industrializace prakticky všechny stopy tradičního venkovského oděvu, je na místě otázka, kde se vlastně v Ústí nad Labem nějaký kraj mohl vůbec historicky objevit.

Vysvětlení je ve skutečnosti prosté. Ivona Brablcová je ústeckou rodačkou, narodila se zde v roce 1932, ale s okupací pohraničí nacistickým Němcem její rodina Ústí nad Labem opustila. Její otec Karel Rejzek se do Ústí ale dokázal vrátit ještě před koncem války a aktivně se účastnil převzetí moci od nacistické správy města v květnových dnech roku 1945. Záhy se sem vrátila i jeho rodina.

Pařížská ulice na litografii B. Hermana z roku 1947

Prodejna Iva v Pařížské ulici (foto muzeum)

V měsících bezprostředně následujících po skončení války se místní Češi snažili demonstrativně odlišit od německého prostředí, k tomu volili různé symbolické akty. Například ve Stadicích se u pomníku Přemysla Oráče rozdávaly novým osídlencům dekrety na půdu a samotný pomník byl zbaven německého textu z roku 1841.

Maminka paní Brablcové již před válkou v Ústí nad Labem podnikala v obchodu s oděvy a textilem, k tomu se také hned po válce vrátila. I když jejich původní dům byl zničen bombardováním v dubnu 1945, tak si dokázala záhy vybudovat novou prodejnu „Iva“ v Pařížské ulici. Výklad obchodu zdobil portrét prezidenta T. G. Masaryka a pro zdůraznění slovanské příslušnosti a česko-slovenské vzájemnosti také lidový kroj. Ten tedy není původně ústecký, jak potvrdily pracovnice Národního muzea Jiřina Langhammerová a Alena Voříšková, ale jedná se o pravý piešťanský kroj ze Slovenska.

Kromě stále aranže kroje ve výkladní skříni byl tento kroj předveden mnohokrát i na veřejnosti. Během různých veřejných demonstrací a manifestací v Ústí nad Labem v letech 1945-1947 byla mladá Ivona Brablcová

vlastně modelkou, která větší-
nou v čele průvodu, nebo někde
blízko čestné tribuny, symbo-
lizovala novou éru v dějinách
města. Je tak zachycena na řadě
dobových fotografií.

Kroj pak po dlouhá léta peč-
livě opatrovala, aby ho nakonec
darovala do sbírek ústecké-
ho muzea jako doklad života
Ústečanek a Ústečanů v druhé
polovině 40. let 20. století.

Věra Junková (vlevo) a Iva
Brablcová (vpravo) spolu
s přítelkyní na jedné z mani-
festací v Ústí kolem roku 1946

Muzejnice Martina Kaucká s pomocí Ivy Brablcové obléká kraj (foto J.Preclík)

RESTAUROVÁNÍ OBRAZU NAROZENÍ PÁNĚ ZE SBÍREK MUZEA MĚSTA ÚSTÍ NAD LABEM

Jiří Belis

V rámci příprav na výstavu „Ústečané sobě“, bylo přistoupeno k restaurování pozdně barokního obrazu Narození Páně (inventární číslo U 549). Malba v černém jednoduchém rámu zachycuje známou scénu u jesliček v Betlémě. Obraz v minulosti daroval do sbírek muzea ústecký Živnostenský spolek. Hladká olejomalba na lněném, středně hrubém plátně byla napnuta na původním smrkovém rámu z 18. století, jehož rohy byly pevně skliženy. To ocenil červotoč, který tyto spoje upřednostnil ve svém jídelníčku spolu s přilehlým dřevem. Majitel obrazu problém řešil svérázně, neboť poškozený rám k obrazu přitloukl hřebíky, jejichž konce prošly malbou, a aby z ní nečněly, zahrnul je a zatloukl do malované vrstvy. Vnější černý rám pak přibíl množstvím hřebíků skrz malbu k napínacímu. Oba rámy a plátno obrazu se tak „společně nesly“ a to nejen historii. Téměř po celém obvodu obrazu byl napínací rám prokreslen do malby, která většinou „družení“ s rámem nevydržela a odpadla i s podkladem nebo se jen oddělila a odhalila podklad z červené bolusové hlíny. Díky píli uklízeček u živnostníků a hbitosti jejich hadrů docházelo k dalším ztrátám barevné vrstvy a rozšiřování ploch s odhaleným podkladem, se kterým se malba příliš nespojila. Nejvíce poškozeny byly oba levé rohy, dolní opravovaný navíc výše zmíněnými hřebíky. U obou rohů byla odpadlá i podkladová vrstva až na plátno, které bylo perforované a prosekané. Proseknutí plátna bylo i v pozadí vpravo nahoře. Vlastní barevná vrstva byla krakelovaná spolu s podkladem

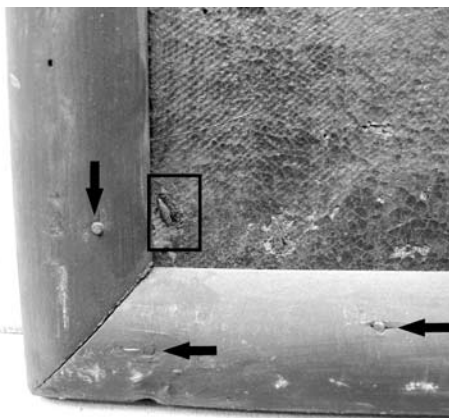

Poškozený levý horní roh obrazu,
kde byla odpadlá i podkladová
vrstva barvy až na samotné
plátno (foto J. Belis)

až na plátno. Dřívější pokusy obraz vyčistit (a tady už se to nedá svést na uklízečky) vedly k vymytí tmavě hnědých stínů až na podklad. Vymytí a odření malby někdo doplnil celou sérií škrábanců. V tomto směru to nejvíce schytlal sv. Josef, oblečený do namodralého oděvu, na kterém byly škrábance zvlášť zdařilé a výrazné.

Při konzultaci s kurátorem sbírky byl dohodnut postup konzervace a restaurování obrazu. Nejprve byl odstraněn vnější rámeček, který se k obrazu nehodil a byl původně určen na grafiku nebo diplom. Na obraz byl pořízen nový napínací rám moderní konstrukce velikosti 935 x 795 mm. Před sejmutím obrazu z původního zničeného rámu byly odehnuty konce hřebíků tak, aby je bylo možno při snímání lišt vtáhnout na rubovou stranu obrazu. Poté byla barevná vrstva přelepena ochranným papírem směsí včelího vosku emulgovaného v terpentýnovém oleji s přidavkem levandulového oleje. Dále již byla práce doslova voňavá a nažehlení obrazu na nové plátno se dělo v levandulí a terpentýnem provoněné dílně. Před nažehlováním byly svařeny trhliny v plátně Polyamidem. Nažehlení bylo provedeno vosko-pryskyřičnou směsí při minimální teplotě, která ještě zaručovala bezpečné prostoupení roztavené směsi do všech pórů malby, podkladu i obou pláten. Zažehlení z rubu zároveň vytlačilo nečistoty z malby, které se z rubové strany nepodařilo odsát při jejím vstupním čištění. Nečistota se zachytila ve vrstvě přelepové směsi na ochranném papíru. Obraz obsahoval značné množství sazí a přelepová směs se změnila v černo šedou kaši. Takovéto intenzivní prosycení hmoty obrazu sazemi a nečistota mi je pro kostelní, ale i severočeské prostředí typické.

Nažehlený obraz byl z líce zbaven ochranného papíru a zbytků přelepové směsi i nažehlovacího vosku. Z malby byl sejmut zbytek laků a malba byla lokálně dočištěna. V místech, kde chyběla podkladová vrstva, bylo provedeno

Jeden z ohnutých hřebíků čnějících přímo z malby a množství hřebíků na vnějším rámu (foto J. Belis)

její doplnění pryskyřičným tmelem plněným přírodním bolusem z oblasti Nechranic, který byl před aplikací zbaven hrubších frakcí. Odstín červeně bolusu byl téměř shodný s barokním, stejně jako zrnitost. Ze stejného materiálu byly provedeny i tmely na dalších poškozených místech. Po jejich vyhlazení a prvním zalakování obrazu následovalo vyretušování nejvíce poškozených míst. Ukázala se nutnost alespoň v lazuře překrýt místa původně temně hnědá a po razantním čištění bolusově červená. Nejmarkantněji se toto projevilo na hlavě Panny Marie, jejíž obličej se jakoby vznášel v červenohnědém oparu, olemovaném modrým šátkem kryjícím vlasy.

Samostatnou kapitolou bylo tmelení a retušování poškrábaného oděvu svatého Josefa. Zde byly rýhy zaplněny probarveným voskopryskyřičným tmelem, který byl jen lokálně doretušován. Probarvení tmelu bylo provedeno jeho naplněním směsí práškových barevných pigmentů. Závěrem zbývalo již jen provést konečné lakování obrazu damarovým lakem s přídavkem voskové emulze pro snížení tvrdosti lesku.

Pro obraz byl pořízen nový rám, který svou barevností i provedením podtrhuje intimní náladu malby. Na obraze nebyla nalezena žádná signatura. Dá se předpokládat, že obraz maloval některý z místních malířů, vychovaný ještě v duchu šerosvitového barokního malířství.

Obraz Narození Páně před restaurováním (vlevo)
a výsledek připravený k výstavě (vpravo) (foto J. Belis)

ČTYŘI V JEDNOM...

Jednu z výstav, která proběhla v našem muzeu od dubna do září letošního roku, jsme souhrnně nazvali „4D“. A tak trochu se opravdu jednalo o výlet do čtyř dimenzí... Čtyři muzejníci představili svoji práci a vystavili zajímavé předměty ze svých depozitářů.

Výstava byla tematicky pestrá, na své si přišel snad skoro každý. Návštěvníci mohli vidět pohromadě více než tisíc vojáčků, a mnohé možná překvapilo, jakými změnami prošla výstroj a výzbroj v průběhu staletí. Geologické nadšence mohl zaujmout nevšední pohled do mikrosvěta neživé přírody a mimo jiné se dozvěděli, jak rychle se usazuje vřídlovec. Ústeckým patriotům byly poprvé představeny nálezy z posledních archeologických výzkumů v centru města, a také se například dozvěděli, jak vypadá středověká brusle. Milovníci přírody zjistili, který motýl má nejdelší sosák na světě ...a pokud dorazili ve správný okamžik, mohli být dokonce svědky líhnutí motýlů v přímém přenosu. (red)

První místnost – Stopy válek (foto J. Preclík)

Stopy válek

Výstava ze sbírek militarií měla připomenout nejen významné válečné události v blízkém okolí našeho města, ale i účast Ústečanů v některých dalších válečných konfliktech. Krátká procházka dějinami začala expozicí husitství a končila nedávnou minulostí. Rekapitulace významných válečných konfliktů připomněla Ústečanům, že v jejich regionu neproběhla pouze bitva u Chlumce a Přestanova v roce 1813. (Jiří Bureš)

Exponáty vojenství: 1) modely husitských vozů, 2) zbraně používané během třicetileté války (přestože kuše již byly zcela nahrazeny palnými zbraněmi, při obraně Ústí našly využití), 3) torzo spojenecké letecké pumy ze 2. světové války, 4) uniformy a výstroj příslušníků 42. pěšího pluku z Terezína z doby 1. světové války (foto J. Preclík)

Druhá místnost – Ze života motýlů (foto J. Preclík)

Ze života motýlů

Motýli mezi hmyzími řády patří k vývojově nejpokročilejším a druhově nejbohatším. Výstava představila tyto fascinující tvory, kteří udivují rozmanitostí svých tvarů a barev, nejen z hlediska jejich vývoje. Zaměřena byla především na motýly s noční letovou aktivitou a pro laika téměř neznámé

Preparační pomůcky a entomologická krabice (foto J. Preclík)

metody jejich lovu s ukázkou tradičních i speciálních světelných lapačů. Náznorně byl předveden způsob preparace motýlů i lovecké a preparační pomůcky. Byli zde zastoupeni největší motýli světa, jimiž jsou asijsí martináci rodu *Attacus*, i ti nejmenší z čeledi drobníčkovitých, kteří podstatnou část svého života v larválním stádiu tráví v chodbičkách uvnitř listů stromů. Pro ilustraci vývoje motýlů bylo ve výstavní místnosti instalováno zařízení pro odchov vybraných druhů motýlů z vajíček, housenek a kukul. (Jiří Spružina)

Čerstvě vylihlý motýl rodu *Rothschildia* (foto J. Preclík)

Třetí místnost – Zrozen z horkých pramenů (foto J. Preclík)

Zrozen z horkých pramenů

Výstava představila nejenom zajímavosti související s původem karlovarského vřídlovce, jedinečné horniny vázané na horké prameny. Rovněž pak poodkryla výsledky práce geologů, kteří prostředí a procesy vzniku vřídlovce dlouhodobě a podrobně studovali. (Zuzana Vařilová)

Čtvrtá místnost – Poklady z hlíny (foto J. Preclík)

Poklady z hlíny

Archeologické výzkumy posledního desetiletí přinesly mnoho zajímavých nálezů a odkryly unikátní terénní situace. Na výstavě byly poprvé prezentovány nálezy z těch největších (Palác Zdar, Obchodní centrum Forum a Blok 004 na Mírovém náměstí), které dokumentují osídlení centra dnešního města od pravěku po současnost. Vzhledem k obrovskému množství nálezů jejich zpracování stále pokračuje. Návštěvníci si také mohli prohlédnout lakový obtisk příkopu neolitického rondelu, odkrytého pod Palácem Zdar.

Vystavené exponáty jsou jen zlomkem celkového počtu a vybrány byly tak, aby dokumentovaly nejen různá období vývoje dnešního města, ale zároveň vypovídaly o životě našich předků. Ve vitrínách byly mimo jiné k vidění i různé hrací kostky a žetony. Deskové hry jsou totiž doloženy již od antiky. Některé se hrají dodnes, jiné již upadly v zapomnění. A přímo na výstavě byly k dispozici čtyři herní plány i s návody, a návštěvníci tak mohli alespoň nakrátko zapomenout na starosti všedních dní a zkusit štěstí ve hře. (Eliška Wiesnerová)

Archeologické nálezy (foto J. Preclík): 1) madonky s dítětem v náručí, 2. pol. 15. st.–časně 16. st. (výška 100 mm), 2) soubor klíčů, vpředu nejstarší ze 13. st., 3) torzo keramické zásobnice, přelom 12. a 13. st. (vel. 180 x 300 mm), 4) hrací žeton a hrací kostky, 13. st.–15. st. (vel. 25 x 25 mm, 10 x 10 mm, 14 x 14 mm), 5) dýmka, tzv. Kaffeehauspfeife, konec 19. st.–polovina 20. st. (vel. 80 x 50 mm), 6) část gotického reliéfního kachle (Samson zabíjející lva), 15. st. (vel. 180 x 100 mm)

PUŠKY Z JINÉHO SVĚTA

Jiří Bureš

Ve sbírkách vojenství v Muzeu města Ústí nad Labem jsou nejen relativně běžné zbraně z oblastí střední či západní Evropy, ale i zbraně pro návštěvníka neobvyklé. Do výstavy stopy válek jsem mezi zbraně z 18. století úmyslně zařadil dvě pušky, které se svým tvarem vymykají pušce, tak jak ji známe my v našich zeměpisných oblastech. Proč? Jedná se o pušky z Balkánu, který pro nás, obyvatele střední Evropy, je tak trochu exotický, zahalený tajemstvím. Vliv Osmanské říše, která balkánské země po dlouhá staletí ovládala, je v těchto zeměpisných končinách patrný dodnes. Když cestovatel zavítá do Bosny a Hercegoviny, Makedonie či Černé Hory, vidí zde stopy jiné historie než nám známé, směsici několika kultur či náboženství. Jednotlivé národy se zde vyvíjely vedle sebe, prožívaly období nepřátelství, ale i období klidu, míru a čilého obchodu.

Vliv jiné kultury se projevil ve všech oblastech života, tedy i ve vzhledu vyráběných zbraní. Pušky vypadají ve srovnání s našimi

velmi lehké a jsou zdobené. Zdobnost vůbec všeho je typická pro oblast Balkánu, jehož obyvatelé si na ní zakládali. Avšak zdobení

bylo jiné, zatímco u nás se pažby dražších zbraní zdobily

řezbou, na Balkáně

byla výzdoba

prováděna

Balkánské pušky
(foto J. Preclík)

tepaným plechem. Hlavně zbraní se stáčely, zámky a části kování se zdobily rytinou. Toto vše platí bez ohledu na to, zdali vlastníkem zbraně byl bohatý hodnostář či prostý člověk. Odlišnosti proti evropským zbraním jsou patrné i na křesadlovém katalánském zámku, který je menší a jednodušší konstrukce. Katalánský zámek se rozšířil v oblasti Středomoří a v Osmanské říši se stal velmi

Vojenské hranice (Základny):

Distrikt Karlstadt: I. Licca (Gospic), II. Ottocac (Ottocac), III. Ogulin (Ogulin), IV. Szluin (Karlstadt), distrikt Warasdin: V. Warasdin–Kreuz, VI. Warasdin–St. Georg (oba Belovar, Kreuz: německé jméno pro Belovar, St. Georg: Durdavac, 15 mil severovýchodně), distrikt Slavonie: VII. Brod (Vincovce), VIII. Gradiska (Neugradiska), IX. Peterwardein (Mitrovitz), distrikt Banal: X. 1. Banal (Glina), XI. 2. Banal (Petrinia), distrikt Banát: XII. Deutsch–Banat (Pancsova), XIII. Wallach–Illyrisch–Banat (Karasebes), Distrikt Siebenburgen (Transylvanía): XIV. 1. Szeckel (Csik–Szereda), XV. 2. Szeckel (Kesdy–Vasarhely), XVI. 1. Wallach (Orlath), XVII. 2. Wallach (Naszod), distrikt Tschaikisten: T. lodníci (Titel)

oblíbeným. V mechanismu zámku je jen jedno pero, oproti třem v zámku francouzského typu, který byl ve zbraních evropských.

Na hlavní jedné ze zbraní je signování LAZARI COALAVAS, které má odkazovat na italskou puškařskou rodinu Cominazo, která je známa z Brescie již od 17. století. Lze se zcela oprávněně domnívat, že se jedná o falzum vyrobené některým puškařem na Balkáně, jelikož Benátská republika měla s republikou Ragusou čilé obchodní styky. Italská práce byla velice ceněna, a tak v té době zde docházelo k výrobě padělků označovaných jako italská práce.

Návštěvník si asi položí otázku, jak se k nám tyto exotické zbraně dostaly? Zmiňované pušky jsou ve sbírkách muzea již z období před druhou světovou válkou a v původních evidencích se způsob jejich nabytí nepodařilo dohledat. Takže možných odpovědí je několik. Do Ústí se mohly dostat koncem 19. století, kdy se odvedenci z Ústí nad Labem podíleli na anexi Bosny a

Warasdinští panduři (kresba Knötel 1890)

Hercegoviny, později v té oblasti působili úředníci z Českých zemí. Další možností je období 1. světové války, kdy odvedenci z Ústí rukovali do Terezína a jednotky z Terezína byly na srbské frontě rovněž nasazeny. Další, velmi pravděpodobný původ jsem si nechal na konec. Vraťme se do 2. poloviny 17. století, tj. do doby, kdy Turci odešli z Uher, a na uvolněném území došlo k vytvoření nového hraničního systému. Přibližme si historii této oblasti a život místních lidí...

Během čtyřiceti let, které následovaly po neúspěšném tureckém obléhání Vídně v roce 1683, císařské síly vytlačily Turky ze střední Evropy za linii vyznačenou říčním systémem Dunaje a Sávy. Zde císařské autority vytvořily stálý vojenský hraniční (*grenze*) systém, který se mohl rozšířit z pobřeží Jadranu v dnešním Chorvatsku až do Karpat v dnešním Rumunsku. Zdejší vojáci nebyli vojáky v pojetí jaké známe my, byli tzv. nepravidelnými vojáky, kteří vytvořili „*der kleine Krieg*“ (malou válku), aby vyvedli z míry organizované armády evropské síly. Později, jako velký zdroj mužské síly „*grenzer*“ (hraničáři) vytvořili pravidelné jednotky, zformovali řadové pluky schopné jak lehkých střetů, tak i pravidelného boje.

Obrana jihozápadního pohraničí se koncem 17. století skládala z distriktů Warasdin a Karlstadt. V roce 1700 chorvatský bán (vicekrál) začal vytvářet ve spojení s vídeňskými autoritami distrikt Banál. Déle než první polovinu století byly jak Slavonie, tak Sedmihradsko organizovány v oddělených civilních a hraničních distriktech. Systém byl okopírován v Banátu po jeho znovuzískání v roce 1718.

Populaci existujícího distriktu Warasdin a Karlstadt většinou tvořili katoličtí Chorvaté, kromě pravoslavných Srbů dominujících v oblasti Licca. S nově získaným územím přišel i vysoký počet křesťanských uprchlíků

z Balkánu během války s Turky, která pokračovala do roku 1739. Tak v Banátu bylo zhruba stejně Srbů jako Chorvatů. Řídká srbská populace dominovala ve Slavonii a Banátu, avšak Valaši (Rumuni a Bulhaři) jejich populaci v Banátu a Sedmihradsku posilovali. Vídeň zakládala kolonie z penzionovaných vojáků v Banátu, když se přesvědčila, že stará německá sídliště v Sedmihradsku přežila. Szekelové, Turci spříznění s Maďary, opět přijali jejich klíčovou úlohu při hlídání karpatských průsmyků.

Od roku 1700 mělo pohraničí úlohu ochranného pásu obývaného svobodnými říšskými obyvateli, kteří drželi jejich půdu ve farmářských usedlostech (na Bálkáně známé jako *zadruga*, německy *Hauskommunion*) oplátkou za zajišťování vojáků a většiny jejich výstroje. Němci byli usazeni ve vesnicích a převažovali v několika městech, zajišťující nepřiměřený počet důstojníků, zvláště pro pravoslavnou křesťanskou populaci. Szekelové rovněž žili v malých osadách v jihovýchodním Sedmihradsku. V roce 1780 populace pohraničí přesahující 900 000 obyvatel zajišťovala 17 z 77 pěších pluků císařské armády, tj. 20 procent ekvivalentních nákladů. Přestože byla požadována pouze pěchota, během tohoto období byly vytvořeny i jednotky jízdy stejně jako prapor říční plavby.

Úkolem vojenského pohraničí spravovaného přímo *Hofkriegsratem* (Dvorní válečnou radou) ve Vídni, která jmenovala důstojníky, bylo hlídání hranice říše proti Tureckým nájezdům, pašování a proti šíření moru. Avšak tito divocí vojáci z Balkánu si získali pověst silné jednotky, když se objevili na bojištích ve střední Evropě během hlavních válek s Pruskem – o rakouské dědictví (1740–1748) a sedmileté války (1756–1763). Chorvati způsobili senzaci, když se zmocnili pokladnice Fridricha Velikého u Hohenfriedburgu v roce 1745.

Přestože během zmíněného období bylo vydáno několik předpisů k uniformám, realita se řídila nedostatkem peněz a hraničářským

Karlstadtští panduři (kresba Knötel 1890)

zajišťováním jejich vlastní výstroje. Tedy jejich vzhled nebyl nikdy uniformní, obsahoval mnoho místních variant výstroje, dokonce i po roce 1760, kdy byly uniformy úředně zavedeny. Nebyla to pouze jejich polovojevá taktika, která ohrožovala komunikace a křídla Fridrichových armád, která byla kopírována napříč Evropou, ale i část jejich oděvu. Jednoduchý *klobuk*, se stal všudypřítomným čáskem (tedy válcovitou vysokou čapkou se štítkem) v napoleonském období, zatímco kožešinou podložený *gunjac* a těsné kalhoty byly dávno přejaty jako uniforma uherskými husary. Tato uniforma se stala módní pro lehkou jízdu po celém kontinentě.

Panduři

Kromě hraničářů existovaly i jednotky pandurů. Slovo *pandur* pochází z chorvatského *pudar* a původně mínilo ochránce polí a vinogradů, později v 18. století se zažilo jako všeobecný název příslušníků bezpečnostních složek.

Panduři byli aktivní již během válek s Turky, které dospěly ke konci v roce 1739 mírem v Bělehradě. Tyto bandy místních příslušníků vystupují

Slavonští panduři (kresba Knötel 1890)

v různých variantách civilního oblečení. Pokrývkou hlavy byla obvyklá červená *mütze* (malá nízká čapka), zaznamenaná mezi warasinskými jednotkami v roce 1741, nebo vyšší plstěná či z ovčí vlny vyrobená kuželovitá čapka – *klobuk*. Ta se často objevuje vně existujících distriktů jako *czakelhaube*, která měla čistý nebo zdobený praporek. Muži nosili bílé nebo modré košile stažené širokým přírodně hnědým páskem, který nesl pistole a nože, obvykle místní výroby, a černou koženou brašnu na patrony. Přes sebe nosili jednořadý hnědý nebo černý

kabátec – *gunjac*, někdy bez rukávů a s nízkým límcem. Tento oděv byl zajištěn šňůrami propojujícími knoflíky na každé straně. Kalhoty byly opět obvykle bílé nebo modré, volné na stehnech, ale často těsné pod koleny. Velmi oblíbené byly místní *opanken*, kožené boty (podobné mokasínům). Ty sahaly zpravidla jen přes chodidlo, měly dlouhé kožené řemínky zajišťující je kolem lýtek, přes bílé silné ponožky zdobené rozličnými barvami. Bohatší nosili uherské *tschismen*, kotníčkové boty. Někteří z mužů měli vousy, ale nejrozšířenější byly široké či tenké kníry a často spletené copánky na skráních. Byli vyzbrojeni tureckými mušketami a dlouhými balkánskými noži a asi od roku 1742 všeobecně oblékali oblíbený místní červený plášť (*Abba-Mantel*). Stali se postrachem evropských armád i populace.

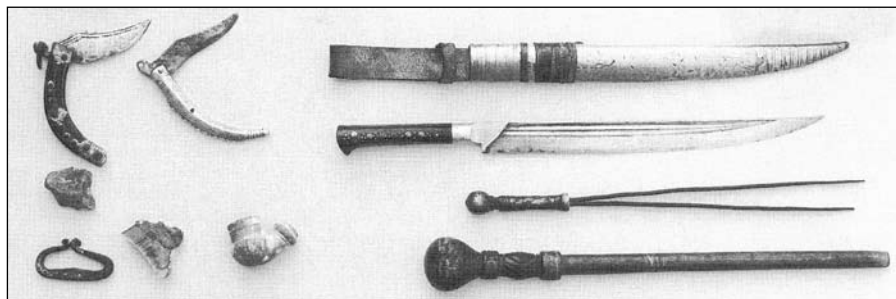
Když v roce 1740 začala válka s Pruskem, pohraničí bylo schopno postavit téměř 39 000 pěšáků, 6 000 jezdců, ačkoli 20 000 z nich mohlo být vždy vyžadováno pro hraniční službu. Společně známí jako panduři (slovancky „nepravidelný voják“) byli rozděleni do distriktních skupin. Existující distrikty Karlstadt a Banál (20 416 mužů) plus Warasdin (8 534 mužů) byly podřízeny vnitřní rakouské vojenské radě (*Hofkriegsratu*) se sídlem v Grazu, který sloužil zároveň jako sklad. Tyto jednotky tvořily dvě síly: *Čardáky*, kteří plnili strážní službu (rozmístění na vizuální kontakt, každý půl hodiny pochodu podél hranice), a *Land-Miliz* (zeměbrana), reprezentující stálou rezervu a základ polních sil.

Karlstadt poslal v roce 1735 do pole roty o síle 200 mužů. V roce 1740 byl Warasdin jediným plně regulovaným distriktem, jehož jednotky byly organizovány do dvou pluků, každý po dvou praporech.

Z centrálního území – Slavonie, bylo mužstvo pod velením důstojníků, kteří reprezentovali tradiční staré uherské velitelské hodnosti: Obercapitain,

Chorvatští panduři (kresba Knötel 1890)

Výstroj pandurů - různé typy nožů, křesadlo a dýmka, a další předměty používané vojáky.
Vpravo dole jsou dvě víceúčelové „hůlky“ sloužící nejen k nabíjení balkánských pistolí.
(foto z publikace Brnardic 2004)

Stotnik, Capitain, Hadnak, Vojvoda (původně poručík) a Barjaktar (Fähnrich – praporčík), vyšší poddůstojníci byli Strazmestar nebo Feldbaba (Feldwebel). Hlavní kontingent pocházel z oblasti řeky Sávy (10 704 mužů), avšak dvě třetiny byly požadovány pro obranu hranic, a tak pouze 3 112 mužů (známých jako hajduci – staré uherské slovo pro „nepravidelné“) a 667 husarů šlo do pole. Dalších 1 733 přišlo z oblasti Dunaje. Slavonští vojáci měli tendenci splétat si vlasy vzadu do dlouhého copu. Jejich výrazné oblečení obsahovalo žlutě barvený *klobuk* a kalhoty, které byly pytlovitého tvaru nad koleny v tureckém stylu. Mezi 990 vojáky ze Sremu (Peterwardein) bylo 521 Albánců a balkánských muslimů, většinou známých jako Morlaci, kteří zajišťovali většinu ze 419 jezdců. Pod červeným pláštěm bylo jejich typické oblečení – bílá košile se širokými, červeně lemovanými rukávy a bílé pytlovité kalhoty. Jejich čapky z kozí kůže, kožešiny nebo plsti byly malé a nízké (mnohé typy jsou nošeny dodnes).

Banát zajistil 1 916 mužů z oblasti řeky Tisy (západ) a 1 292 od řeky Maros (sever), mezi kterými bylo 2 381 jezdců. Banátské jednotky, převážně srbské, byly oblečeny v zelených či hnědých kabátcích (*gunjacích*), nošených přes modré nebo červené volné košile a balkánské pytlovité kalhoty. Jako pokrývku hlavy upřednostňovali *czakelhaube*, často se zaobleným vrcholkem, jejich šerpy kolem pasu byly modré nebo červené s červenou nebo žlutou linkou nebo proplétáním. Jejich pláště jsou často vyobrazeny bílé nebo černé, některé s rukávy, které mají různobarevné proužkovité zdobení na manžetách, ačkoli mnozí používali *Abba-Mantel*. Jejich hudba

a velitelé nosili červený *gunjac*. Pod velením svých vojvodů bojové skupiny, které válčily proti Turkům na jih za Dunajem, pak osídlily Banát a v roce 1744 vytvořily zemský prapor o 4 200 mužích ve čtyřech kapitanátech (vojenský distrikt) pro hraničářskou službu.

Sedmihradsko zajistilo kromě hraničářů rovněž jednotky z jeho *Insurrectia* (feudální milice pod velením šlechty) dle vzoru Uher. Tyto doplnili nepravidelnou pěchotou. Největší kontingent z civilní Slavonie (severně od zárodečné hranice) byl notoricky známý *Trenckův freicorps*, který pátil a loupil během celé cesty napříč střední Evropou. Smíšené hraničářské a uherské jednotky byly vedeny a financovány plukovníkem Trenckem, jehož excesy skončily vojenským soudem v roce 1745.

První pluky

V roce 1743 císařovna Marie Terezie podřídila velení pohraničí pod *Militär-Direktorium* (později *Hofkriegsrat*) ve Vídni, pod vedením polního maršála Prince Hildburghausena, který reformoval celou organizaci. Navzdory postupu k Dunaji zůstal distrikt Warasdin. Tři existující generály byly spojeny do Chorvatského generálního velitelství sídlícího v Agramu (Záhřeb), avšak Bán zůstal současně odpovědný za Banál. Dne 1. května 1744 získal nemajetný důstojník Gideon Ernst von Laudon hodnost Hauptmanna v pandurském sboru již zmíněného plukovníka Trencka, kde převzal velení nad jednou setninou pandurů. Během válečných událostí byl těžce raněn a po vyléčení se zapojil do bojů v severovýchodních Čechách. 1. května 1746 byl Laudon převelen do městečka Bunič v distriktu Karlstadt, kde v hodnosti majora velel jedné setnině od pluku Licca. V roce 1753 byl povýšen na podplukovníka a následně v roce 1756 byl převelen do Čech.

V roce 1747 císařovna deklarovala, že chorvatským jednotkám bude dán stejný status jako ostatní pěchotě a budou známy jako *grenzregimenter* nebo-li hraničáři. V souladu s vojenskými předpisy se předpokládalo, že jejich uniformy vydrží šest let.

První odkazy na hraničářské prapory v *Schematis* (oficiální armádní seznam) jsou datovány rokem 1744 a 1745. Čtyři pluky z Karlstadtu oblékaly červené *gunjaky* se zeleným vyložením a k tomu červené kalhoty (i když byly úředně zavedeny až v roce 1746). Každý pluk měl zajistit do pole čtyři prapory (Licca šest), každý prapor o čtyřech rotách, každá o síle 240 mužů. Do roku 1753 byl v čele každého pluku *inhaber* (majitel v hodnosti plukovníka).

Důstojníci a poddůstojníci společně s muzikanty používali žlutou jako označení jejich hodnosti, dokud nebylo koncem válek o rakouské dědictví zavedeno nové hodnostní schéma.

<i>Pluk</i>	<i>Inhaber</i>	<i>Kabátec / vyložení</i>	<i>Dolman</i>
Licca	Guiccardi	červený / žluté	středně zelený
Ottocac	Herberstein	červený / jasně modré	jasně modrý
Ogulin	Dillis	modrý / žluté	modrý
Szluin	Petazzi	modrý / žluté	červený

Od roku 1754 přijal Licca středně zelené vyložení a od roku 1757 Szluin užíval červené. Navzdory změnám ve stylu uniform, mohlo toto barevné schéma vydržet až do roku 1769. Uniformy byly beze změn, kromě proměny *gunjacu* do prodlouženého *dolmanu*. Všechny knoflíky byly ze žlutého kovu, kalhoty byly červené, pokrývka hlavy byl černý plstěný *kalpak* s červeným „sáčkem“. Výstroj se nosila na zkříženém řemení vyrobeném obvykle z *juchtenleder* (surové nebo ruské kůže). Důstojníci pokračovali v užívání dražších uniform, obvykle obsahovaly kožešinou podšitý kabát, *gunjac* (často zelený), zlacené knoflíky a buď *kalpak* nebo armádní třírohý klobouk. Poddůstojníci nosili levnější variantu kabátu, dlouhý *caputrock*. Svoji muniči pak nosili v patrontašce (20x8 cm), jež byla menší než ta, kterou užívali řadoví vojáci. Byla nošena na 5,3 cm širokém překříženém řemení ze stejného materiálu.

Dva pluky z Warasdinu byly formálně v roce 1750 označeny jako Kreuz a Warasdin-St. Georg, podle jejich posádek. S povolením koupit si své vlastní uniformy, pořídily si standardní bílé „německé“ uniformy s třírohým, vpředu zploštělým, kloboukem. Rovněž si musely pořídít své vlastní zbraně a řemení, které bylo bílé (kromě černé patrontašky).

Distrikt Banál zpočátku vyslal do pole několik rot pěchoty (každá o 200 mužích). Avšak tento stav byl v roce 1744 navýšen na 2 000 pěšáků. Kontingent byl dodatečně posílen pravidelnými vojáky, aby se dostal na plnou sílu. V roce 1749 byl distrikt organizován do dvou pluků, oba s báním jako jejich majitelem. Každý měl čtyři prapory o čtyřech rotách o síle 240 mužů a dvě rotý o 120. Ilustrace z roku 1748 zobrazují, že červený „sáček“ na *kalpaku* byl omezen pouze na červené látkové dýnko na vrcholu, ale *gunjac* byl více extravagantní s pěti svislými řadami o 12 bílých knoflíčích spojených černými smyčkami.

Od roku 1749 byl distrikt Slavonie organizován do tří pluků – Brod a Gradiska postavily tři prapory, zatímco slabý Peterwardein postavil do pole pouze dva. Každý prapor se skládal z pěti rot, které byly rozděleny do čtyř divizionů o 140 mužích. Rozkaz z roku 1753 dovoloval velitelům pluků, aby rozhodli o barvě uniform. Těmi byly polní uniforma – *feldmontur*, která byla částečně zajišťována z císařských skladů. Ačkoli pro běžnou hraničářskou službu *grenzer* užívali jednodušší oblečení – *hausmontur*, který se objevuje kolem roku 1750 jako hnědý *gunjac* a bílé kalhoty místní výroby, jako i výstroj a většina zbraní (kromě mušket).

V době sedmileté války byli mezi jednotkami generála Laudona i zmínění panduři či hraničáři. Jejich úlohou byl průzkum terénu před pohybujícími se jednotkami, ochrana vlastních zásobovacích kolon a přepady nepřítele. V letech 1756–1757 se vojska pod jeho velením zapojila i do operací v severozápadních Čechách. O Ústí několikrát bojovali právě zmínění Chorvaté.

Literatura:

Brnardic V. (2004): Napoleon's Balkan Troops. Men at Arms (MAA 410), Osprey Publishing, Oxford, s. 45.

Dolejší J. (2003): Obratné tahy na šachovnici Evropy. – In: Pod císařským praporem. Leonid Křížek – Agentura Elka Press, Praha, s. 179.

Holins D. (2005): Austrian Frontier Troops 1740–1798. Men at Arms (MAA 413), Osprey Publishing, Oxford, s. 3–10.

Knötel R. (1890): Die Uniformkunde. Berlin, sv. 15, s. 54, 55, 56; sv. 16, s. 22.

Detail zámku a zdobení jedné z pušek používaných pandury během sedmileté války
(foto J. Preclík)

LOV HMYZU NA SVĚTLO

Jiří Spružina

Na výstavě 4D - „Ze života motýlů“ byly prezentovány různé metody lovu na světlo a světelné lapače, které využívají známé skutečnosti, že řada druhů hmyzu, prakticky napříč všemi řády, přilétá po setmění k jakémukoliv dostatečně intenzivnímu zdroji světla. Účinek světla je však mnohonásobně zvýšen, jestliže se lampou osvětlí nějaká větší bílá plocha, např. roztažené prostěradlo. To může být rozprostřeno na zem a doprostřed postavena lampa. Daleko výhodnější je však zavěšení prostěradla nebo jiné vhodné bílé látky dostatečných rozměrů mezi větve stromů, na stěnu obydlí nebo na podpůrné kolíky. Lampu nebo jiný zdroj světla postavíme pak buď přímo k patě zavěšeného prostěradla, nebo tak, aby světelný kužel vycházející ze zdroje světla sahal svými okrajovými paprsky až k okrajům zavěšené látky. Prostěradlo má být zavěšeno tak, aby ještě asi metrová část ležela na zemi. Přilákaný hmyz

Monofilová konstrukce sloužící k lovu nočních motýlů (foto J. Preclík)

totiž velmi často usedá ve stínu pod plátnem a snadno se skryje mezi travou.

V současné době je některými specializovanými firmami vyráběno i monofilové plátno, které lze úchyty zavěsit na dvě zkřížené laminátové skládací tyče podobně jako u kopulovitých stanů a k lovu se pak využívá čtyř takto vzniklých náletoových stěn. Světelný zdroj se umísťuje do středu vrchní části kopule.

Jako zdroje světla se kdysi používalo acetylenových, petrolejových nebo lihových lamp. Pochopitelně nejvýhodnější je situace tam, kde lze odebrat elektrický proud přímo ze sítě, například v blízkém okolí domů a chat v přírodě s otevřenou vyhlídkou do krajiny. V tomto případě je možno použít s úspěchem jako zdroje světla rtuťových výbojek, které obsahují velké množství paprsků v ultrafialové části světelného spektra a mají mnohem větší atraktivnost pro hmyz než viditelné spektrum. Dnes se jako zdroje světla využívají i výbojky Philips, které nepotřebují k provozu předřadné zařízení (tlumivku) jako klasické výbojky do pouličních lamp, nebo speciální UV výbojky (tzv. modré světlo). V místě, kde není zdroj elektrické energie, se s úspěchem používá přenosných zářivkových akumulátorových lamp v klasickém bílém i UV spektru. Akumulátorová lampy vydrží svítit nepřetržitě až 24 hodin, takže ji lze využít k lovu i po několik nocí. Účinnost lovu je však oproti rtuťové výbojce pochopitelně mnohonásobně nižší.

Nálet hmyzu na vertikálně zavěšené plátno je největší ve směru kolmém na rovinu plátna. Je třeba dbát i na to, aby hmyz mohl přilétat k plátnu po větru. Rušivým momentem při chytání hmyzu na světlo je silný vítr nebo měsíční světlo (úplněk), naproti tomu slabý déšť vadí více lampě a použitému elektrickému zařízení. Nejvýhodnější pro lov jsou tedy tmavé, teplé letní noci při zatažené obloze nebo za slabého nočního deště.

Klasické plátno na lov motýlů (foto J. Preclík)

Lov na světlo pomocí osvětleného plátna vyžaduje stálou pozornost sběratele, neboť přilákaný hmyz musíme chytat přímo do entomologické sítě nebo sběrné nádoby (tzv. smrtičky). Má však tu výhodu, že získáváme materiál nepoškozený oproti různým typům automatických či poloautomatických světelných lapačů, které mohou pracovat i bez přítomnosti sběratele.

O tom, že lov hmyzu na světlo je po všech stránkách pro entomologa atraktivní, v mnoha ohledech dosahující parametrů adrenalinového sportu, svědčí i následující zážitek přímo z praxe. Stačí nahlédnout do entomologického deníku, kam jsem si poznamenal základní fragmenty z entomologické expedice na jihovýchod republiky z června letošního roku.

ZÁPISKY Z TERÉNNÍHO DENÍKU

jižní Morava, 22. června 2012

Na místo našeho pobytu přijíždíme tři: já, kamarád Jozef zvaný Čalfa nebo též Pepa Rybačka a můj jezevčík Pacináč, který mě věrně doprovází na všech výpravách za poznáváním krás přírody. Jsem mile překvapen změnami, které naše ubytovatelka babka Boriška nechala udělat na malé zděné chatce v srdci rekreační oblasti, kde budeme společně trávit následující týden. Už žádné martyrium na malé verandě, kde nás v noci pod světlem výbojky doslova ničila kvanta nalétávajících drobných mušek a komárů. Též stará dřevá střecha verandy, která nás děsila proudy vody při dešti, je pryč, a namísto ní zcela nová z průhledného plastu. Ovšem překvapení největší je dozajista zámkovou dlažbou osazený, přes pět metrů široký plac před verandou sli- bující zcela bezproblémový lov přiletujících motýlů entomologickou sítí a dokonalý přehled o všem, co nadoletí na plátno. Ihned po vybalení věcí z auta začínám instalovat plátno na lov hmyzu na kovové zábradlí verandy. Jako světelný zdroj do vrchní části plátna připevňuji speciální rtuťovou výbojku s 25% ultrafialovým spektrem. Následuje příprava smrtiček, plnění injekčních stříkaček octanem etylnatým a kompletace skládací sítě. Čas do setmění si krátíme pitím výtečně vychlazené velkobřezenské

Popřání dobrého lovu (foto J. Spružina)

desítky. Úderem desáté se konečně dostatečně setmělo. Pro lov hmyzu s noční letovou aktivitou jsou ideální podmínky – teplota téměř 30°C, bezvětří, zataženo a měsíc v novu. Sleduji výbojku, jak se pomalu rozsvěcuje a světlo postupně nabývá maximální intenzity. Již po několika minutách začínají přilétat první motýly z čeledi obalečovitých a doslova kvanta chrostíků a zelených drobných mušek. Po půl hodině je kolem výbojky zelený kruh z mušek o průměru půl metru. První motýly z čeledě můrovitých registruji kolem 23. hodiny a vzápětí přilétá i první nádherný lišaj dubový. O půlnoci jedou smrtičky naplno, sítku ani nepoužívám, vše lze sbírat do sběrných nádob přímo z plátna. Pacináč je ve svém živlu. Úspěšně mi krade motýly spadlé na zem, a co je horší, i ty, kteří usedají na spodní okraj plátna. Musím ho zahánět, protože ačkoliv je neusmrtí, po průchodu psí mordou jsou z nich nepoužitelní olétanci. Kolem jedné hodiny v noci je plátno již tak černé od posedávajícího hmyzu, že se k němu nedá

přiblížit bez následků spočívajících v nesnesitelném svědění vlasů, drobných štípancích a žihadlech nakoupených od blanokřídých. Z odstupu deseti metrů je vidět hmyzem ztemnělé plátno a v místě výbojky husté mračno létajícího hmyzu o metrovém průměru připomínající přeletující včelí roj. Z větších motýlů převládá stužkonoska švestková (*Catocala fulminea*), stužkonoska žlutá (*Catocala nymphagoga*), lišaj lipový (*Mimas tiliae*), lišaj dubový (*Marumba quercus*) a lišaj šeříkový (*Sphinx ligustri*). Mám „splněno“ a tak si z plátna už jen vybírám „špeky“, tedy druhy motýlů, které přilétají velice ojediněle nebo je ve své sbírce ještě nemám. Když tak detailně pozoruji neposednou masu hmyzu na plátně, můj pohled se zastaví na menší mūrce sedící uprostřed plátna mezi velkými stužkonoskami. Nevěřím svým očím – hnědopáska jižní (*Grammodes stolida*), velice vzácný migrant zalétající do střední Evropy z jihu. Patří do podčeledi stužkonosek a v životě jsem ji živou neviděl. Chvějí se mi ruce, když se ji pokouším odchytnout do smrtičky, samozřejmě mi odlétá, a já z toho málem dostávám infarkt.

Nálet hmyzu na plátno ve 24.00 hod (foto J. Spružina)

Následujících deset minut zoufale pobíhám kolem plátna, než se mi motýla podaří opětovně najít a tentokrát již úspěšně odchytit. Jdu to oslavit do chaty, kde Čalfa chrápe jako když pilou řeže, a na chvíli též uléhám. Nemohu zavřít oči, poletující mračno hmyzu ve světle výbojky, které i z postele vidím skrze otevřené dveře na verandu, mi nedá spát. Pak mne z polospánku probere silné zavržení krovek letícího brouka a vzápětí rána, jako když hodíš kamenem. Startuji ihned

Pacinač v akci (foto J. Spružina)

z postele, obíhám chatu a na úpatí plátna hledám úlovek. Pacinač, překvapený mojí nenadálou aktivitou mne pochopitelně pln očekávání následuje. Roháč nebo nosorožík, říkám si, ale nikde nic nemohu nalézt. Pokud brouk spadne mimo bezprostřední dosah světelného zdroje, nezbyvá než čekat. Usedám proto na blízký pařez a v duchu si představuji, jak si brouk klesí cestu stvolý trávy vstříc neodolatelnému světlu. Další zavržení se ozve až ze svahu pod vydlážděným placem. Jsem překvapen, když se ze záhadného nočního poutníka vyklube velký černý vodomil (*Hydrophilus piceus*). Má téměř 50 mm a i Pacinač jej obezřetně, s notnou dávkou strachu očíhává.

Po probdělé noci na chvíli uléhám k zaslouženému spánku. Probouzí mne zpěv ptáků, a tak vypínám výbojku a vycházím na verandu. Opět nemohu uvěřit vlastním očím – plátno téměř zeje prázdnotou. Sýkorky si z něj udělaly švédský stůl. V nedalekém výklenku na elektroměr mají hnízdo, kde krmí pět téměř dospělých, stále hladových krků. Co nestačilo odlétnout, likvidují nyní mravenci. K hmyzímu hodokvasu se připojuje dokonce i párek brhlíků. Šplhají po plátně nahoru i dolů lépe než po kůře stromů. Je 5 hodin ráno a teplota neklesla pod 25 stupňů, jinými slovy tropická noc, která i pro mne hýřila perlami.

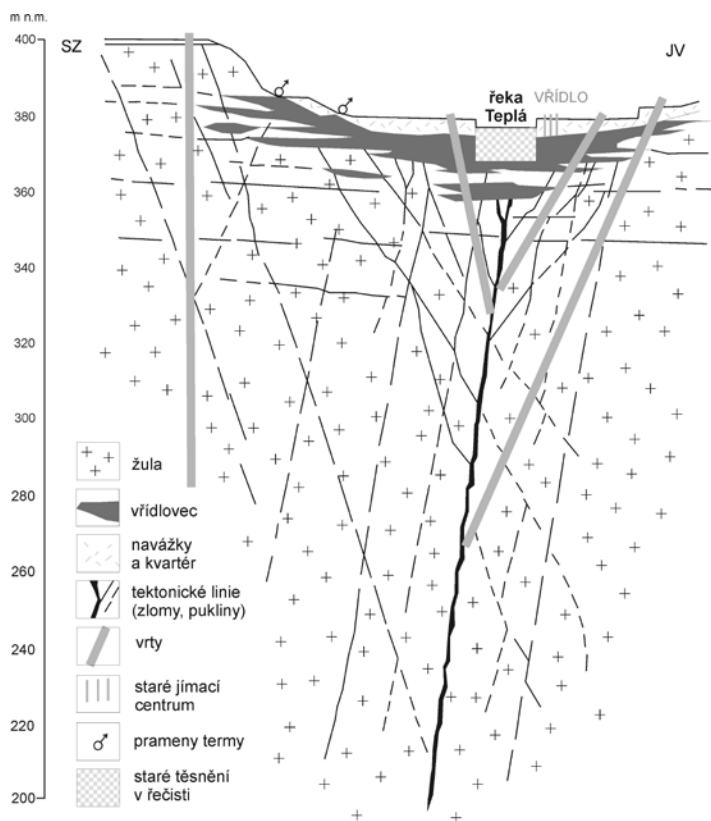
ZROZEN Z HORKÝCH PRAMENŮ

Zuzana Vařilová

Geologická sbírka muzea obsahuje mnohé horniny a minerály pocházející nejen z Ústí nad Labem a jeho blízkého okolí, ale také z ostatních koutů naší republiky. Jednou z takových zajímavostí je **karlovarský vřídlovec**, hornina vznikající z horkých mineralizovaných pramenů. Dnešní geologické povídání tedy přesáhne hranice Ústecka a seznámí vás s českým unikátem pocházejícím z Karlových Varů...

Vřídlovec se řadí mezi chemogenní sedimenty (tedy uloženiny vzniklé chemickým vysrážením či krystalizací). Je tvořený převážně aragonitem a částečně také kalcitem (oba tvoří uhličitán vápenatý – CaCO_3 , vzájemně se odlišují jen krystalickou strukturou). Karlovarské vřídlovce vznikaly již před mnoha tisíci lety (nejstarší údaj, zjištěný radiometrickým datováním, dokládá stáří 230 tisíc let) a tvoří se dodnes. V Karlových Varech, v okolí lázeňských kolonád budují mohutné těleso usazenin – tzv. vřidelní desku, s největší mocností přímo u Vřídla, dosahující osmi metrů. Celkový rozsah vřídlovcových uloženin byl zjištěn jednak průzkumnými vrty a v nedávné době upřesněn rovněž pomocí geofyzikálních metod. Skalní výchozy vřidelní desky byly již dávno odlámány nebo zcela zastavěny. Vřídlovec byl totiž historicky využíván jako surovina pro pálení vápna či stavební materiál. A vzhledem k faktu, že se hornina dobře řeže a brousí, vyráběly se z něho také drobné ozdobné předměty. Různorodostí forem, tvarů a barev patří vřídlovec k unikátním přírodninám a je řazen mezi drahé kameny České republiky.

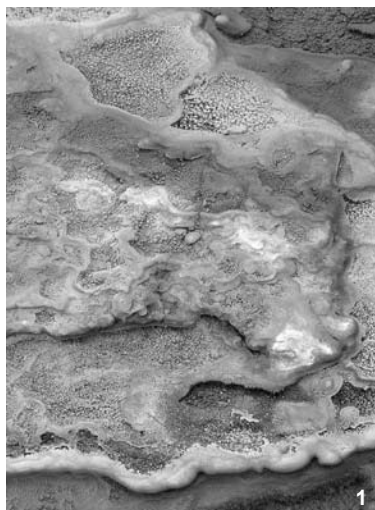
Tvorba vřídlovců v karlovarském údolí souvisí se složitou geologickou stavbou zdejší oblasti a její tektonickou aktivitou. Ukládají se z vod pramenů, jejichž teplota výrazně přesahuje $30\text{ }^{\circ}\text{C}$ (přímo ve vřídlech dosahuje teplota vody dokonce až $73\text{ }^{\circ}\text{C}$). Hluboce založené zlomy pokrušnohorské příkopové propadliny (tzv. ohářeckého riftu) umožňují výstup této proplynělé a silně mineralizované termy z hlubších částí zemské kůry. Významnou hnací silou výstupu termy k povrchu je hydrostatický tlak nově infiltrovaných vod spolu s oxidem uhličitým (CO_2), který je také příčinou přerušovaného charakteru výstřiku Vřidelní fontány. V současnosti je v lázeňském městě evidováno kolem 80 aktivních, větších i menších vývěrů horkých minerálních

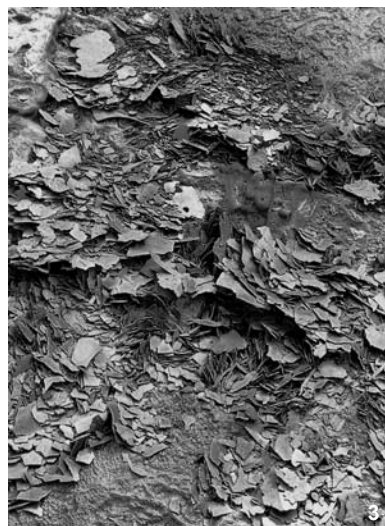
Schématický řez údolím řeky Teplé u Vřídla znázorňující mocné těleso vřídlovců, tzv. vřídelní desku (dle Vylity 1990)

vod. Část z nich je přírodního charakteru, jiné byly uměle vytvořené (jako vrty či jímky). Jen některé z těchto vývěrů jsou však využívány jako přírodní léčivé zdroje. Starší jímací vrty zasahovaly pouhých osm metrů pod úroveň koryta místní říčky Teplé, dnes je horká mineralizovaná voda čerpána pomocí dlouhých vrtnů z hloubek 44 až 88 metrů.

Velmi zajímavým místem je samotné koryto říčky Teplé, kde původně docházelo k přirozeným výronům termální vody a též k tzv. průvalům či výbuchům Vřídla, které měly v minulosti dokonce destruktivní následky. Archivní záznamy dokládají jeden z největších průvalů, kdy bylo v roce 1809 řečiště doslova „roztrženo“. Také přilehlá budova Obecních lázní byla

výrazně poškozena a musela být stržena. Divoké parazitní prameny rovněž oslabovaly sílu Vřídla, tedy skupiny nejvydatnějších karlovarských pramenů využívaných pro lázeňské účely. Na počátku minulého století byly proto utěsněny betonovou deskou, na kterou je dnes z Vřídla vypouštěna část odpadní vody. Na povrch vystupující mineralizovaná voda protéká přes tuto betonovou desku, přirozeně se odplyňuje, chladne a z koncentrovaného roztoku se zde srážejí různé formy karbonátů. Vzniká tak komplikovaný a proměnlivý **systém travertinových jezírek** s různě teplou termální vodou. Každé z nich je specifické svým vlastním životem, rozdílnou dynamikou, tvarem karbonátů a množstvím živých mikroorganismů. Pro geology

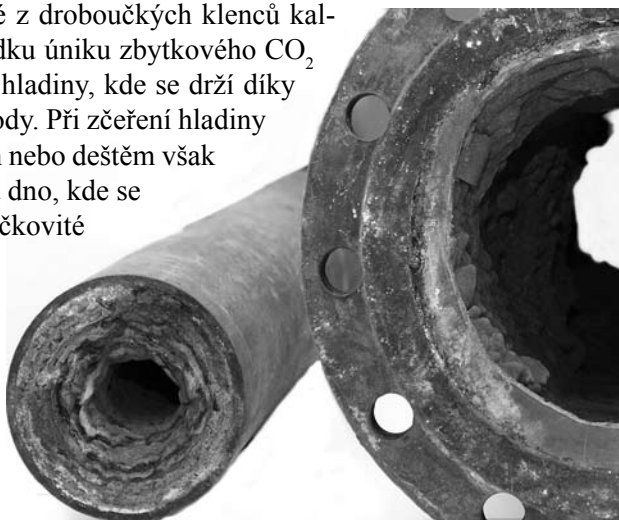
Příklady tvarové pestrosti vřídlovců tvořících se v říčce Teplé (foto P. Lisý, GLÚ AV ČR): 1) travertinové kaskády, 2) keříčkovité formy, 3) pohřebiště raftů

je to lákavé místo pro odborná pozorování, měření a analýzy. Jde o jakousi přírodní laboratoř, kde lze studovat variabilitu prostředí a vývoj vřídlovců.

V nejbližším okolí výtoku na desku v korytě říčky dosahuje teplota vody více než 53 °C. Vřídlovce, které se zde sráží, jsou celistvé, hladké, charakteristické nízkou pórovitostí a vyšším obsahem dalších prvků (např. železa a manganu). Mají kaskádovitou stavbu s korozními žlábkami, vytvářenými rychle proudící horkou vodou. S rostoucí vzdáleností od vývěru poklesá rychlost a teplota vody i objem sráženého karbonátu. Na tvorbě novotvořených vřídlovců se začíná podílet další významný faktor - přítomnost mikroorganismů. Deska s vrstvou vřídlovce hraje průběžně všemi barvami zejména díky přítomným řasám a sinicím, které se za dlouhou dobu své existence přizpůsobily životu v horké minerální vodě. Vzájemná interakce karbonátů a četných kolonií mikroorganismů ovlivňuje nejen složení roztoků a koloidů, ale také srážení, rozpouštění nebo následnou přeměnu rozličných minerálních fází. Částečně vyvýšené plochy s koloniemi mikroorganismů mohou přecházet v další typ prostředí - hlubší tůň s keříčkovitými karbonáty připomínajícími trsy mořských korálů. Specifickým typem prostředí jsou pak zastíněná jezírka s teplotou vody 35 až 55 °C. V těchto místech je poměrně klidná hladina, a je zde omezen přítok i odtok vody. Vznikají tu karbonátové destičky, jakési plovoucí vory (odborníky pojmenované „rafty“). Rafty, složené z droboučkých klenců kalcitu, se srážejí v důsledku úniku zbytkového CO_2 jako škrálop přímo u hladiny, kde se drží díky povrchovému napětí vody. Při zčeření hladiny proudící vodou, větrem nebo deštěm však padají vlastní vahou na dno, kde se z nich pak vytváří destičkovité šterky a písky.

Všechno, co spadne do zdejších vřídlovcových jezírek, je v relativně krátké chvíli inkrustované karbonátem. Horká mineralizovaná voda

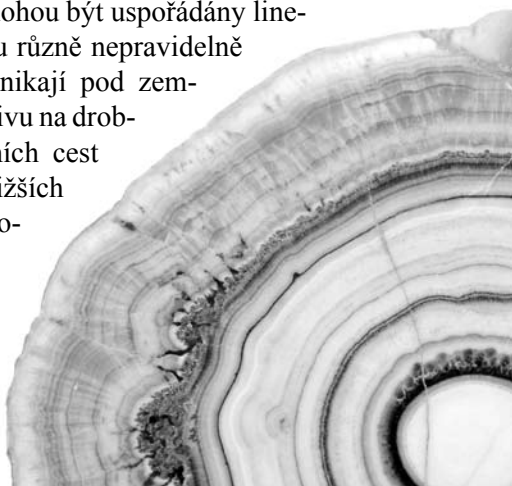
Potrubí zanesené vrstvami vřídlovce (foto J. Preclík)

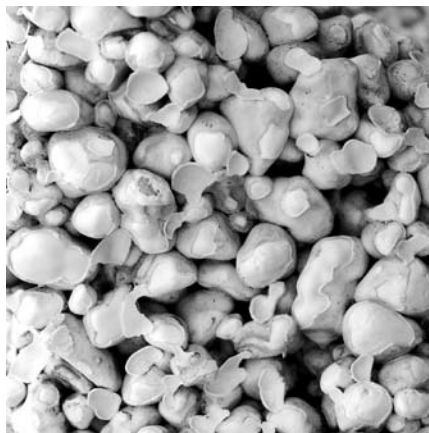
prostě zanechává stopu na všem, přes co přetéká... Proces usazování vřídlovce je poměrně rychlý. Uvádí se, že sintry narůstají dokonce až o půl milimetru denně. Pokameněním vřídlovcem vznikají různé **bizarní artefakty**, včetně nejznámější karlovarské růže. Díky rychlému usazování vřídlovce však vznikají nejenom tradiční suvenýry, ale bohužel také nepříjemné **technické a provozní komplikace**. Potrubí rozvádějící vřídelní vodu z podzemí, rozvody z vřidel i samotné fontány a pitné stojany pramenných váz jsou průběžně inkrustovány vřídlovcem. Zmíněnou realitu dokládá i jedna z trubek zapůjčená ze Správy přírodních léčivých zdrojů. V roce 2006 v ní byl povlak vřídlovce tenký pouhých 0,5 cm, a letos v zimě byla již zcela ucpána vřídlovcem a musela být vyměněna. Proto se vše musí pravidelně čistit od kamenných nánosů. Správci kolonád provádějí každoročně (vždy v zimním období) několikrát denní údržbu lázeňského zázemí.

A jaké druhy vřídlovce můžete najít v našem muzeu?

Asi nejtypičtější formou je **páskovaný vřídlovec**, který je tvořen stébelnatými krystalky aragonitu uspořádanými souběžně a kolmo k vrstevní ploše. Jednotlivé pásy mají milimetrovou až centimetrovou mocnost a velmi rozmanitou barevnost (od bělavé, žluté, hnědočervené, hnědé, šedé až po růžovou a fialovou barvu); mohou být uspořádány lineárně či koncentricky, anebo jsou různě nepravidelně zprohýbané. Tyto vřídlovce vznikají pod zemským povrchem, v žulovém masivu na drobných puklinách poblíž výstupních cest termální vody či v prostředí nižších tlaků vlivem druhotného vyluhování (zejména v oblasti lavicovitého vývoje mocné vřidelní desky). Páskovaný vřídlovec je pevný a celistvý, může být i mírně pórézní. Mohou se v něm také vyskytovat dutiny, velké několik milimetrů až centimetrů, vznikající únikem plynu.

Příčný řez hlízou koncentricky proužkovaného, žíhaného aragonitu (foto J. Preclík)

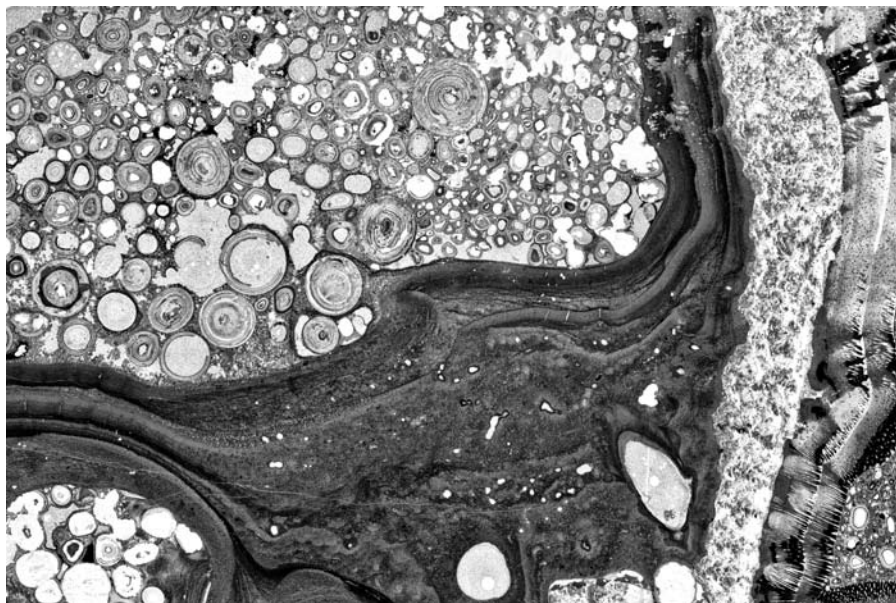
Hrachovec tvořený kuličkami velkými 2-5 cm, slabě stmelеныmi a povlečenými tenkou vrstvou malachitu (foto J. Preclík)

Tento vřídlovec je hlavní součástí masivní vřidelní desky. Z posledních zbytků páskovaného vřídlovce, jehož těžba je dnes již zakázána kvůli ochraně pramenů, se vyrábějí těžítka nebo originální šperky. Kámen lze totiž leštit a vsazovat například do náušnic nebo prstenů.

Hrachovec patří mezi nejzajímavější formy vřídlovce. Je obvykle složen z tzv. pizoidů, tedy kuliček velkých od několika milimetrů do prvních centimetrů, které jsou stmeleny dohromady. Samotné hrášky jsou tvořeny z jemných krystalků aragonitu, koncentricky uspořádaných do jednotlivých slupiček. Proces, kterým tato vzácná odrůda vřídlovce vzniká, nebyl dosud odborníky uspokojivě vysvětlen. Vznikaly pravděpodobně v místech, kde vyvěrající terma vířila usazující se krystaly aragonitu nebo zrnka písku, na která se nalepovaly další a další, až vznikl aragonitový hrášek. Poté docházelo k postupnému usazování těchto hrášků a jejich následnému stmelení v pevnou hmotu.

Recentní povrchové sintry vznikají při vývěru termální vody za přístupu vzduchu (kdy vzniká hydroxid železitý, při současném úniku CO_2). Vyskytují se hlavně při okrajových polohách vřidelní desky a jako nově se tvořící usazenina. Typická rezavohnědá barva povrchového vřídlovce je způsobena právě příměsí oxidů a hydroxidů železa. Muzejní kolekci páskovaných vřídlovců spolu s hrachovci tak doplňují tvarově různorodé povlaky a krusty usazené na prknech, trubkách, přírodních kyticích, džbánu či střepech keramiky a skla nalezených v korytě říčky Teplé.

Dílčí část výstavy 4D, nazvaná „Zrozen z horkých pramenů“ seznámila návštěvníky s pestrostí forem karlovarského vřídlovce. Součástí výstavy byly též výsledky odborníků z Geologického ústavu AV ČR v. v. i. v Praze (GLÚ AV ČR), shrnující výzkum realizovaný v průběhu let 2004–2006.

Vnitřní struktura hrachovce – polarizační mikroskop, zvětšeno 10krát
(fotoarchiv L. Lisé, GLÚ AV ČR)

V rámci studia koryta říčky Teplé byla pořizována fotodokumentace makro- a mikrosvěta tohoto jedinečného fenoménu. Vznikla tak unikátní kolekce barevných fotografií vřídlovcových jezírek i černobílých fotografií zachycených polarizačním a elektronovým mikroskopem, připomínajících malá umělecká díla. Soubor fotografií byl již v minulosti prezentován v rámci putovní výstavy vzniklé k „Roku planety Země“. A letos, po několika letech, doputovala výstava až k nám do Ústí nad Labem.

Kromě zmíněných fotografií (pocházejících z fotoarchivu geoložky Mgr. Lenky Lisé, Ph.D.) bylo k vidění také více než 30 vzorků hornin z našich muzejních sbírek, jež byly doplněny různorodými artefakty pokrytými vřídlovcem. Návštěvníci zde našli nejenom známé karlovarské suvenýry v podobě růží, ale i další nevšední předměty zapůjčené přímo z Karlových Varů (například vřídlovcem zarostlé koleno umělohmotné trubky nebo zkaženělou dětskou botu).

Literatura:

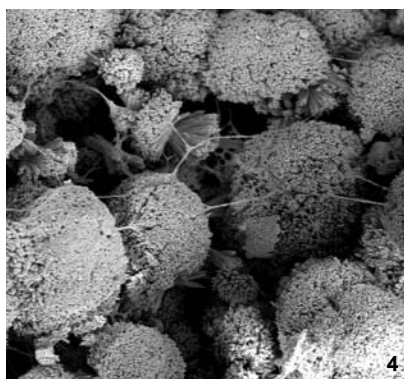
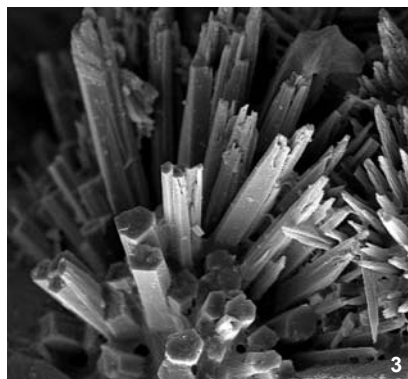
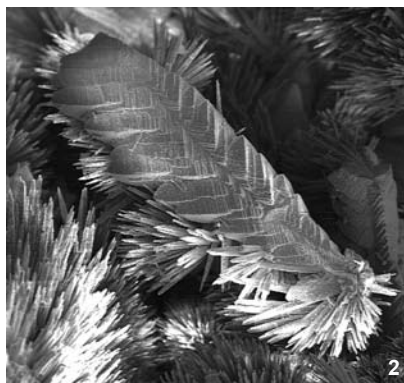
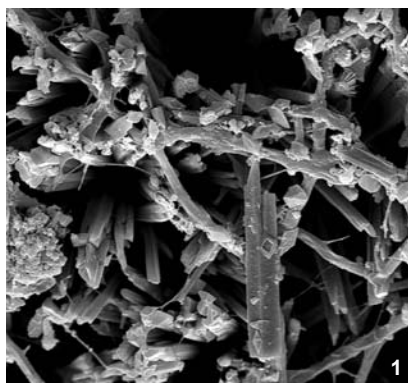
Hladil J., Lisá L., Vylita T. (2007): Mikrosvět a makrosvět vřídlovce. – Vesmír 86, 420, 2007/7, s. 420–425.

Lisá L., Hladil J. (2009): Skrytá krása karlovarského vřídlovce. – Akad. Bull., č. 9, s. 22–23.

Vylita B. (1990): S geologem po Karlových Varech. – ÚÚG Praha, 176 s.

Vylita T., Cílek V., Krčmář B. (2005): Zřidelní sedimentace karlovarské termální struktury a její vztah k preventivní ochraně přírodních léčivých zdrojů, Geofond, č. 2857/2004, Praha.

Vylita T., Žák K. (2005): Travertine deposits of the Karlovy Vary thermal water system. – Environmental Geology, Special Issue: IAH - Commission on Mineral and Thermal Waters (CMTW), Part I, Vol. 58, No. 8 (2009), s. 1639–1644.

Svět vřídlovců z perspektivy skenovacího elektronového mikroskopu (fotoarchiv L. Lisé, GLÚ AV ČR): 1) krystaly kalcitu zachycené do spárů sinic (zvětšeno 300krát), 2) letící pírkó? ale ne... opět jde o krystaly kalcitu (zvětšeno 500krát), 3) masivní jehlice kalcitu (zvětšeno 1500krát), 4) trsy kalcitových hrudek (zvětšeno 500krát)

LAKOVÝ OBTISK PROFILU NEOLITICKÉHO RONDELU

Eliška Wiesnerová

Záchranným archeologickým výzkumem realizovaným před zahájením stavby Paláce Zdar na Mírovém náměstí v Ústí nad Labem v roce 2006 byla mimo jiné odkryta část neolitického rondelu. Konkrétně se jednalo o dva hrotité příkopy vymezující kruhový areál o průměru cca 80 metrů. Do areálu se podle analogií z jiných regionů vstupovalo čtyřmi branami orientovanými podle světových stran. Dle současného stavu bádání plnily rondely současně několik různých funkcí. Základní byla patrně funkce náboženská. Shromažďovali se zde lidé při kolektivních obřadech. V případě těchto prvních zemědělských společenství předpokládáme uctívání Matky Země nebo jiných božstev plodnosti. Další možnou funkcí neolitického rondelu je jeho využití jako pravěkého „kalendáře“, kdy výrazné prvky architektury rondelu sloužily k určení významných dat slunečního roku. Fungování rondelu jako shromažďovacího prostoru s sebou přinášelo přirozeně i koncentraci obchodu, včetně dálkové obchodní výměny. V případě Ústí dálkovou směnu dokládá výskyt štípaných nástrojů z materiálů, které se na území dnešního Ústeckého kraje nevyskytují. Tyto stavby jsou rozšířeny v Podunají, na Moravě, v Čechách, Sasku a Bavorsku. Rondel objevený v Ústí nad Labem v roce 2006 byl první památkou svého druhu v severozápadních Čechách (v roce 2008 byl odkryt další rondel na stavbě dálnice D8 nedaleko Lovosic). Význam ústeckého rondelu je dán především dvěma skutečnostmi. Jednak tvoří spojovací článek mezi doposud známými neolitickými rondely ve středních Čechách (například Bylany) a v Sasku (Drážďany). Ještě významnějším faktem je nález rondelu v rámci živého města, což je situace v evropském kontextu unikátní.

V bezprostředním okolí rondelu leželo sídliště ze stejného období, tedy období kultury s vypíchanou keramikou (4 900–4 200 př. n. l.). Kultura s vypíchanou keramikou představuje druhou nejstarší zemědělskou kulturu mladší doby kamenné na našem území. Je doložena na všech výzkumech z centra Ústí nad Labem. Z důvodu dlouhodobého využívání příhodné polohy blízko vodního toku byly ovšem četné zahloubené objekty této kultury, stejně jako rondel, narušeny objekty mladších kultur a dochovaly se často jen

Snímání lakového otisku (foto V. Hyke)

movité archeologické nálezy – kamenné nástroje, zlomky keramiky, zvířecí kosti, hliněné omazávky stěn obydlí apod. Datování rondelu a sídliště bylo umožněno právě díky četným nálezům keramiky, bohatě zdobené řadami vpichů provedených do ještě vlhké hlíny jedno nebo vícehrotým nástrojem vyrobeným z kosti nebo dřeva. Tento specifický způsob zdobení dal název zmiňované kultuře mladší doby kamenné.

Vzhledem ke skutečnosti, že zachované části příkopů, ležící v prostoru stavby Paláce Zdar, byly stavbou beze zbytku zničeny, podařilo se zachovat alespoň řez jedním z příkopů ve formě lakového obtisku. Na obtisku je jasně patrný typický hrotitý tvar příkopu vyplněný světlými a tmavými vrstvami. Vrstvy světlého prachovito písčitého sedimentu dokládají postupné zaplňování příkopu formou dešťových splachů. Tmavá hlína, nacházející se mezi tímto sedimentem, je pozůstatkem sídlištních vrstev obsahujících organickou hmotu a archeologické nálezy. Stopy po pozvolném zaplňování ukazují, že příkop, poté co rondel přestal být užíván, samovolně zanikal po relativně dlouhou dobu.

Lakový obtisk o rozměrech 1,5 x 1,5 metru zhotovila firma Dolmat unikátní technologií, která umožní zachování tenké vrstvičky autentického profilu

Průhled příkopem rondelu po vybrání zásypových vrstev (foto V. Hyke)

po dlouhá desetiletí. Profil archeologické situace bylo nutné pečlivě očistit, poté byl nastříkán speciálním lakem a pokryt řídkou tkaninou namočenou v laku, která musela k profilu důkladně přilnout. Následovalo několikadenní důkladné vysoušení. Dalším krokem bylo odkopání profilu s dvoucentimetrovou vrstvou zeminy. Bylo nutné postupovat opatrně, aby nedošlo k rozlomení či zhroucení celého profilu, který vážil asi 80 kg. Následně byl obtisk v laboratoři očištěn, opraven, napenetrován, přilepen na desku a zarámován.

Lakový obtisk byl v letošním roce k vidění na výstavě 4D – „*Poklady z hlíny*“ a určitě bude v blízké době opět zpřístupněn návštěvníkům.

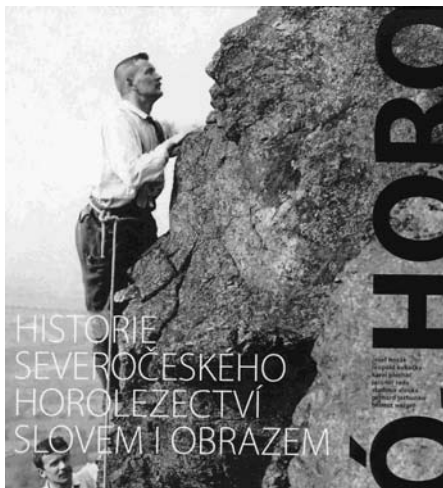
SPORT V KNIHOVNĚ

Helena Houfková

Knihy v muzejní knihovně jsou rozděleny do tří skupin – noviny a časopisy, odborné publikace a tzv. regionální literatura. V oddělení regionální literatury nalezneme publikace ze všech možných oborů lidské činnosti, ovšem se vztahem k Ústí nad Labem a okolí. Například o sportu jsou tu bezmála dvě stovky titulů. Převážná většina je v němčině, jedná se hlavně o výroční zprávy sportovních spolků, tisky vydávané u příležitosti závodů apod. Nejstarší je ročenka ústeckého tělovýchovného spolku: Jahres-Bericht des Turnvereines zu Aussig a. d. Elbe für das X. Vereinsjahr 1871, máme téměř kompletní řadu těchto výročních zpráv až do roku 1913. Dále zde nalezneme např. tisky o spartakiádách, cyklistickém Závodu míru, publikaci k dějinám košíkové na Ústecku a řadu dalších až do současnosti. Ráda bych vás seznámila s nejnovějšími přírůstky literatury s tematikou sportu v Ústí nad Labem.

V roce 2009 vydala obecně prospěšná společnost Milešovka knihu s názvem „**Ó, horo – historie severočeského horolezectví slovem i obrazem**“. Na 285 stranách se dočteme o vývoji horolezectví na Ústecku od jeho počátků v 19. století až do současnosti, samostatná kapitola je věnovaná osobnostem – horolezcům a horolezkyním Ústecka po roce 1945. Kniha je doplněna fotografiemi, jmenným rejstříkem a seznamem použitých pramenů a literatury.

Další zajímavou publikací je kniha autorů Václava Novotného a Karla Punčocháře „**Historie organizované turistiky v Ústeckém kraji aneb od Eichlera k Eichlerovi**“. Sleduje vývoj turistických spolků od konce 19. století na území dnešního Ústeckého kraje. Najdeme zde informace o klubech a jejich členech, ale také o turistických chatách a rozhlednách. Text doprovází řada barevných i černobílých fotografií a statistické tabulky. Nechybí seznam použitých pramenů a literatury a

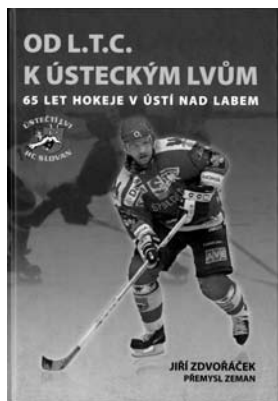

informace o obou autorech. Knihu vydal Klub českých turistů oblast Ústecký kraj v roce 2011.

V polovině loňského roku přinesl do naší knihovny pan Karel Jeřábek knihu „**Modelářství na Ústecku**“, kterou sám sepsal a vydal. V knize najdeme podrobný přehled činnosti a úspěchů leteckého modelářství od padesátých let minulého století, kdy vznikl v Povrlech první modelářský kroužek, až do současnosti. Knihu doprovází velké množství fotografií.

Fanoušky ústeckého hokeje jistě potěšila kniha věnovaná historii hokeje v Ústí nad Labem s názvem „**Od L.T.C. k Ústeckým Lvům**“. Najdeme zde popis sezón v letech 1946 až 2011, fotografie mužstev i jednotlivých hráčů, zvláštní kapitoly jsou věnované osobnostem klubu, historii zimního stadionu v Ústí nad Labem, mužstvu bývalých hráčů a juniorskému hokeji. Knihu, která má 287 stran, sepsali autoři Jiří Zdvořáček a Přemysl Zeman, v roce 2011 ji vydala Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem spolu se Severočeským klubem spisovatelů a Občanským sdružením HC Slovan Ústí nad Labem.

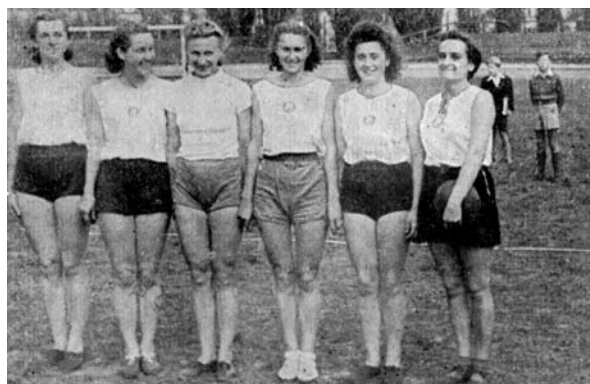

Zatím poslední kniha se sportovní tematikou, kterou jsme letos získali do naší knihovny, byla vydána už v roce 1946 ve vydavatelství Vojtěch Talík v Liberci. Její název je „**Sport a tělovýchova v pohraničí – sportovní almanach**“. Je to kolektivní dílo věnované památce sportovců, kteří zahynuli během druhé světové války. Kniha je rozdělena do tří částí. Část první – „Tělesná kultura“ začíná krátkou historií počátků sportu v Československu a dále se věnuje jednotlivým sportovním odvětvím: atletice, junáctví,

sportům letním, sálovým, vodním a zimním, tělocviku a turistice. Druhá část má název „Úkoly tělovýchovy v osvobozené vlasti“, třetí část popisuje historii tělovýchovných spolků v pohraničí. Jednotlivé spolky jsou seřazeny abecedně podle místa působení. Ústí nad Labem zde reprezentuje Klub atletů Slavia, Klub lyžařů, Hraničářský sportovní klub železničářů, SK Slavia a Tělovýchovná jednota Sokol. Knihu doprovází černobílé fotografie.

Všechny knihy jsou k dispozici návštěvníkům knihovny vždy od úterý do pátku od 9 do 17 hodin. Další informace najdete na www.muzeumusti.cz nebo na facebooku „ústecká muzejní knihovna“, kde zveřejňujeme přehledy nově získaných publikací.

Dámské volejbalové družstvo Sokol Ústí n. L. (nahore),
mistrovské dorostenecké družstvo SK Ústí n. L. 1945/46 (dole)
(foto z publikace Sport a tělovýchova v pohraničí)

LIDOVÁ KNIHOVNA A ČÍTÁRNA V ÚSTÍ NAD LABEM

Helena Houfková

V roce 2012 je tomu právě sto let, co byla v Ústí nad Labem slavnostně otevřena budova Lidové knihovny a čítárny (6. října 1912). Postavit monumentální budovu jen pro účely knihovny se podařilo díky podpoře města a ústeckého průmyslníka Eduarda Jacoba Weinmanna, který přispěl na realizaci stavby úctyhodnou sumou tři sta tisíc korun. Architektem byl Josef Zasche, který přizval ke spolupráci na výzdobě budovy sochaře Franze Metznera. Knihovna to byla velkolepá: depozitáře byly projektovány s velkou rezervou a byly vybaveny moderními regály a skladovou technikou, bylo zde několik odborných studoven a dva sály pro přednášky a koncerty s kapacitou 143 a 600 osob a několik menších učeben. V nejvyšším patře se nacházely výstavní sály, kde se konaly tematické výstavy a sídlila zde městská galerie. Budova

Budova Lidové knihovny a čítárny (foto z publikace Martin 1912)

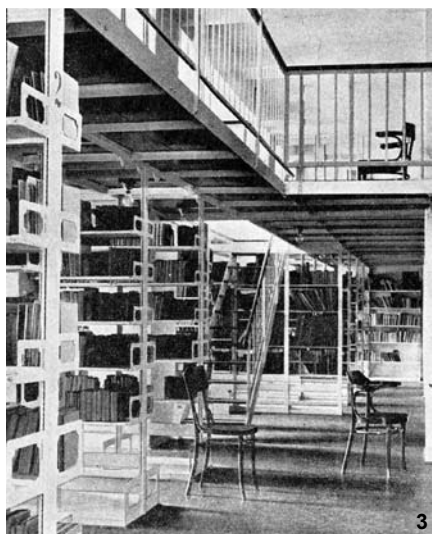
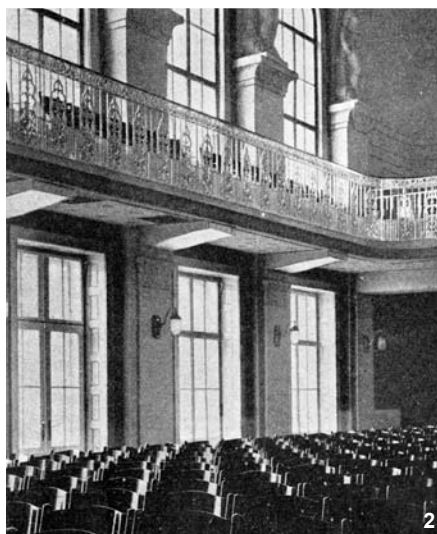
se nacházela na dnešním Lidickém náměstí. V roce 1945 byla poškozena bombardováním a následně stržena.

Literatura:

Houfek, V. (2011): Německé knihovnictví v Čechách. – in: Hledání centra, Vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století. Albis international, Ústí nad Labem, s. 187–194.

Martin, J. (1912): Die Volksbücherei und Lesehalle in Aussig. – in: Deutsche Arbeit 12, s. 77–87

Mohr, J. (2006): Lidová knihovna v Ústí nad Labem. – in: Franz Metzner, socha a architektura mezi secesí a monumentem. Severočeské muzeum v Liberci, s. 86–88.

Interiér budovy Lidové knihovny a čítárny: 1) studovna, 2) velký přednáškový sál, 3) pohled mezi regály knihovny (foto z publikace Martin 1912)

ČTENÍ PRO DĚTI

Martina Kaucká

Jednou z mnoha akcí, která se již dostala do povědomí návštěvníků muzea a na kterou jsme náležitě hrdí, se stalo každoměsíční čtení pro děti v prostorách ateliéru muzejní pedagogiky.

Poprvé jsme měli příležitost uvést program v dubnu 2012 a od té doby se u nás vystřídaly desítky dětí a jejich rodičů, kteří si k nám přicházejí opakovaně poslechnout předčítání herce Činoherního studia Ústí nad Labem Honzy Ťoupalíka.

Do ateliéru je zavedou obrázky z pohádky, která se ten den bude číst. Posadí se na koberec nebo ke stolkům, utiší se a čtení může začít. Honza to s nimi opravdu umí a do pohádek vtáhne i nejmenšího posluchače. V návaznosti na text si s dětmi v průběhu čtení povídá, „zkouší“, jestli dávají pozor a co všechno si pamatují. Po přečtení několika příběhů se s nimi Honza rozloučí a děti přebírá pod svá křídla muzejní pedagog a začíná tak druhá část programu.

Čtení z knihy *Příběhy včelích medvídků* probíhalo v měsíci červnu letošního roku
(foto J. Preclík, ilustrace z knihy)

Děti a jejich rodiče při čtení v muzeu (foto J. Preclík)

Každý měsíc je jiný, každý příběh má jiný potenciál, a proto je i doprovodný program velmi různorodý. Kreslíme, tvoříme postavičky ze slaneho těsta, cvrnkáme kuličky, nebo jen vychutnáváme dort, který tentokrát kočička a pejsek upekli podle řádného receptu a moc se jim povedl :-)

Na našem čtení potkáte děti předškolního věku, ale i mladší školáky. Snad i rodiče a prarodiče si u nás trochu odpočinou a rádi se zaposlouchají do známých a třeba i neznámých příběhů.

Čas od času nás přijde navštívit náš muzejní fotograf a zážitky dětí jsou tak zveřejněny a zveřejněny na facebooku muzejní pedagogiky, kde se na ně můžete podívat. Zde se také dozvíte o datu dalšího čtení, nebo jiných muzejně pedagogických aktivitách, které pro Vás připravujeme.

Ilustrace z knihy J. Kahouna

MUZEJNÍ NOC 2012

Muzejní noci **v duchu první republiky** provázeli muzejníci v dobových kostýmech, každou půlhodinu probíhaly komentované prohlídky pracovních zákoutí muzea, v atriu byla k vidění ohnivá show, a pro všechny případy byl připraven dobový hasičský vůz Škoda z roku 1928... :-) (foto J. Preclík)

EXPONÁTY MĚSÍCE

I v letošním roce byly v pravidelném měsíčním intervalu vystavovány tzv. Exponáty měsíce. Zapojili se kurátoři historických i přírodovědných muzejních sbírek a mozaika předmětů byla vskutku pestrá. Navíc byly vystaveny také exponáty věnované ústeckému muzeu v rámci probíhající výstavy „Ústečané sobě“. Není zde bohužel dostatek prostoru věnovat se každému z exponátů zvlášť. Detailněji vás proto seznámíme pouze s exponátem z měsíce května, který souvisel s loňským kulatým výročím návštěvy císaře Františka Josefa v našem městě. (red)

Seznam exponátů měsíce v roce 2012 (leden – srpen):

leden	Bobr evropský (<i>Castor fiber</i>)
únor	Nechte na hlavě (služební pokrývky hlavy)
březen	Historické psací stroje a další zajímavé psací náčiní
duben	Schichtovy kuchařky aneb vaříme se Schichtem
květen	Dobové fotografie z návštěvy císaře Františka Josefa I.
červen	Květena labských svahů v červnovém aspektu
červenec	Historické lahve z produkce ústeckých sklářů
srpen	Brouci našich lesů (výběr z entomologických sbírek)

EXPONÁT MĚSÍCE KVĚTNA
FOTOGRAFIE Z NÁVŠTĚVY CÍSAŘE
FRANTIŠKA JOSEFA I.

Za nadšených a vroucích ovací přistál parník Marie Valerie s monarchou na palubě ve dvě hodiny odpoledne dne 17. června 1901 v Ústí nad Labem. Po přivítání, projevech a přehlídce Spolku válečných veteránů nastoupil František Josef I. do připraveného vozu a zahájil svůj příjezd do města. Císaře čekal bohatý program, v rámci kterého navštívil kostel sv. Vojtěcha a Mírové náměstí, kde ho čekali zástupci obcí, deputace spolků, předsedové samospráv, vyslechl zde proslov starosty Franze Ohnsorga a byl představen různým osobnostem. Po holdovacím aktu se přesunul do muzejní budovy u Sadů Bedřicha Smetany (kde měl své odpočinkové apartmá) a následně v Císařském sále započalo představování zástupců korporací, úřadů a spolků. Poté císař odjel vozem do Moskevské ulice, kde navštívil školu, která nesla jeho jméno.

Další na programu byla návštěva chemické továrny, Wolfrumovy tkalcovny, krásnobřezenského přístavu, plavba na císařském parníku Habsburg,

Císař na návštěvě Rakouského spolku
pro chemickou a hutní výrobu (foto muzeum)

prohlídka slavnostního osvětlení města a slavnostní hostina na parníku Habsburg. Projevy holdu provázely monarchu na každém kroku. Před nádražím umístěná kapela veteránů začala hrát při příjezdu vozu národní hymnu, za jejíchž tónů monarcha vešel do bohatě vyzdobeného nádraží. Monarcha vyjádřil starostovi svou nejvyšší spokojenost s pobytem v Ústí nad Labem a za bouřlivého provolávání slávy odjel zvláštním dvorním vlakem do Vídně.

(Jiří Preclík)

Na přední straně obálky:

Lidské kosti, zlomky keramických nádob a část železného srpů z doby hradištní (11.–12. st.) daroval muzeu roku 1957 pan Jeřábek, opravář Stavebního podniku, který nalezl a sám vyzvedl kostrový hrob. Ústí nad Labem, Hradiště čp. 11 (vlevo)

Lidské kosti, říční škeble a keramickou nádobku z doby bronzové (kultura únětická, 2000–1500 př. n. l.) do muzea odevzdal roku 1966 akademický malíř Ladislav Lapáček. Nález učinil v září roku 1965 na své zahradě, když hledal závadu vodovodu. Ústí nad Labem, Veleslavínova ulice (vpravo) (foto J. Preclík)

Na zadní straně obálky:

Obraz ústeckého malíře Martina Kuriše nazvaný „Sen“ (1999), darovaný Muzeu města Ústí nad Labem v roce 2005

PŘÍSPĚVKY K ÚSTECKÉ VLASTIVĚDĚ **číslo 5**

Vydalo © Muzeum města Ústí nad Labem
2012

Tisk: Jiří Bartoš – SLON, spol. s r.o., Ústí nad Labem
Náklad: 500 výtisků

Redakce, grafická úprava a sazba: RNDr. Zuzana Vařilová, Ph.D.

Jazyková redakce: Ivana Bublíková

Redakční rada: Mgr. Václav Beran, Mgr. Václav Houfek,
Helena Houfková, Mgr. Eliška Wiesnerová

Adresa redakce: Muzeum města Ústí nad Labem, Masarykova 1000/3, 400 01

Ústí nad Labem, telefon 475 210 937, web: www.muzeumusti.cz

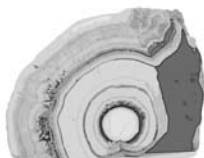
Evidenční číslo MK ČR E 10794

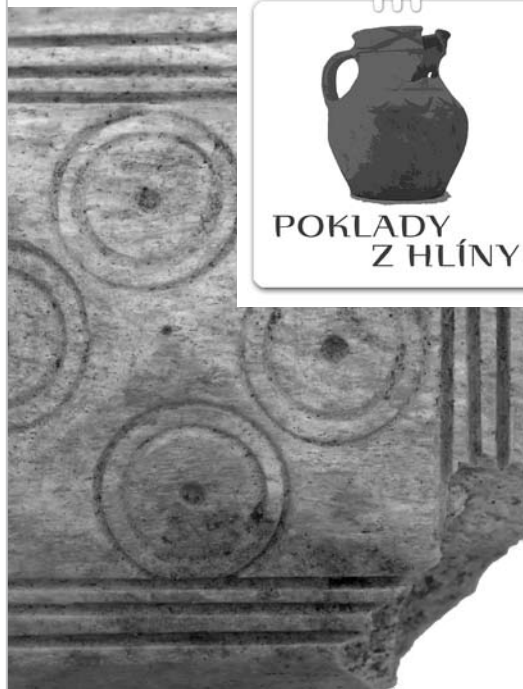
ISSN 1213-1873

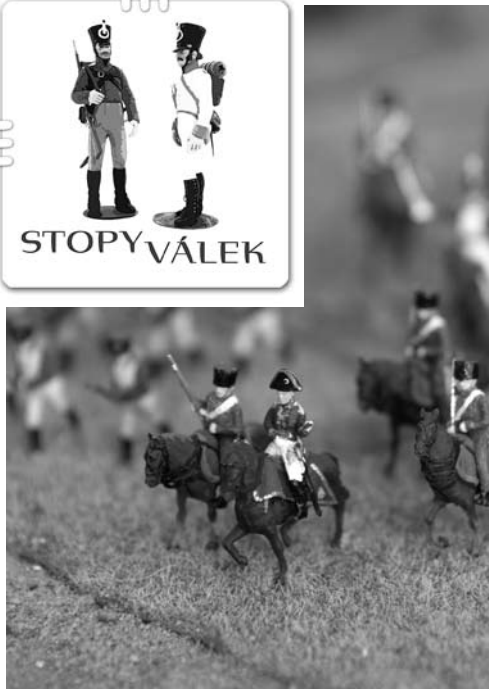
ZE ŽIVOTA
MOTÝLŮ

ZROZEN
Z HORKÝCH
PRAMENŮ

POKLADY
Z HLÍNY

STOPY VÁLEK

Vydalo Muzeum města Ústí nad Labem v roce 2012
ISSN 1213-1873

www.muzeumusti.cz